

Natuurhistorisch Museum Rotterdam: Jaarverslag 2008

[Dit is het 22ste jaarverslag van de Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam, met tekstbijdragen van Kees Moeliker, Jelle Reumer, Liset Stoffers en Niels de Zwarte]

▲ In het Groenjaar 2008 sierden bakken met wintercyclamen het Museumpark. (Kees Moeliker)

Het verslagjaar 2008 was voor het museum om meerdere redenen van groot belang. Ten eerste werd het in de loop der jaren gegroeide bestuurlijke labyrint vereenvoudigd. Vier rechtspersonen (drie stichtingen en één vereniging) gingen op in een nieuwe overzichtelijke structuur met maar twee stichtingen: de Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam die het museum exploiteert en de Stichting Vrienden van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam die voor aanvullende middelen gaat zorgen en die een achterban wil organiseren. Op 10 juni kreeg een en ander zijn definitieve vorm bij de notaris.

Ten tweede werd (in mei) op de eerste verdieping van Villa Dijkzigt de permanente tentoonstelling *Opgevaart Opgevist Uitgehakt* geopend. Daarmee is de 'oudbouw' voortaan geheel in

beslag genomen door permanente exposities - op het 'kunstkabinetje' na.

Ten derde werd voor het eerst het museum integraal opgenomen in de vierjarenplannen van de Dienst Kunst en Cultuur (dKC). Na jarenlange samenwerking met de dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting (dS+V) waren we al enkele jaren onder de dKC geschaard, maar niet in het kader van het Cultuurplan. Dat is nu wel het geval, hoewel de financiën voor de komende jaren wel onder de maat blijven. De toekomst zal uitwijzen hoe deze nieuwe samenwerking zal verlopen - in ieder geval is de positie van het museum als onderdeel van de culturele voorzieningen in de stad een goede.

Verder kreeg het museum de beschikking over een goed geklimatiseerd extern depot in het voormalige pand

van het gemeentearchief, een verworvenheid die pas in 2009 ten volle gaat worden benut, en - ook niet onbelangrijk - werd de collectie in voortgaande mate ontsloten middels een nieuwe, beooglebare webdatabase.

Al de genoemde gebeurtenissen en verworvenheden vallen samen onder één noemer: verdergaande professionalisering. We kunnen 2008 dan ook - in de traditie om ieder jaar in de vorm van één steekwoord te kenschetsen - aanduiden als het jaar van de versterkte professionalisering.

BEZOEKERS

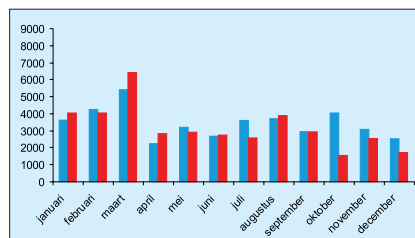
In 2008 registreerde de museumkassa een totaal aantal bezoekers van 39.083. Dat is 2.220 (5%) minder dan in 2007. Een opsplitsing van de bezoekersaantallen laat het volgende zien:

bezoekerscategorie	aantal	%
reguliere museumbezoekers	22.869	58,5
museumnachtbezoekers	2.672	6,8
kinderen in basisschoolverband (273 groepen)	5.492	14,0
leerlingen voortgezet onderwijs en HBO (76 groepen)	1.294	3,3
kinderen in feestjesverband (307 feestjes)	2.502	6,4
kinderen met een Jeugdvakantiepaspoort	1.550	4,1
huurders/gebruikers Hoboken Salon *	2.704	6,9
totaal aantal bezoekers	39.083	100

* gasten, huwelijken, recepties, lezingen, deelnemers vergaderingen, conferenties etc.

De daling heeft vooral betrekking op het aantal reguliere bezoekers. Het aantal bezoekers voor een specifieke educatieve, museale activiteit vertoont een lichte stijging. Van de 22869 reguliere museumbezoekers kochten 4974 volwassenen (21.7 %) een toegangskaartje voor het volle tarief. Het aantal personen van 5-15 jaar dat met een kinderkaartje binnenkwam bedroeg 3124 (13,6 %). Alle andere reguliere bezoekers passeerden de kassa zonder te betalen, bijvoorbeeld ter begeleiding van een schoolklas, als kleuter (1201) of met een korting, bijvoorbeeld met een Museumkaart (4369 bezoekers, 21.2%) of een RotterdamPas (2805 bezoekers, 11 %).

De bezoekersaantallen waren door het jaar heen opvallend stabiel. In bijna alle maanden schommelt het aantal tussen de 2500 en 4000. Een opvallende dip vond plaats in september, en in mindere mate in december. In maart is het bezoekersaantal (bijna 6500) traditioneel het hoogst dankzij de Museumnacht.

▲ Bezoekersaantallen per maand in 2007 (blauw) en 2008 (rood).

De website van het museum (www.nmr.nl) had in dit verslagjaar ruim 263.000 bezoekers (gemiddeld 722 per dag). In 2007 waren dat er 188.000. Aan de stijgende lijn lijkt voorlopig geen eind te komen.

PUBLIEKSACTIVITEITEN

Vaste tentoonstellingen

WERELDNATUUR

Dit collectieoverzicht, waarbij talloze geconserveerde dieren naar hun basismilieu, water, land of lucht zijn ingedeeld onderging geen wijzigingen. Deze zijn wel voorzien voor 2010.

HET KABINET VAN DR A.B. VAN DEINSE

De collectie van de Rotterdamse leraar biologie en walviskenner dr A.B. van Deinsen (1885-1965) samengebracht in het zogenaamde 'Kabinet' onderging geen wijzigingen.

RAMON

het skelet van een Rotterdamse olifant

Het skelet van deze beroemde Aziatische olifant is - in zijn vaste verblijfplaats de torenkamer op de eerste verdieping - uitgegroeid tot een niet meer weg te denken vaste attractie.

Semi-permanente tentoonstelling

vanaf 24 mei

OPGERAAPT OPGEVIST UITGEHAKT
fossielen uit Nederlandse bodem

▲ Vrijwel complete schedel van een muskusos. (Jaap van Leeuwen)

'Opgeraapt Opgevist Uitgehakt' is een uniek overzicht van fossielen uit Nederlandse bodem. Deze nieuwe semi-permanente tentoonstelling neemt de bezoeker mee in de tijd, van 500 miljoen jaar oud buizensandsteen uit Drenthe, 70 miljoen jaar oude zee-egels uit het Limburgse Krijt tot de relatief jonge skeletdelen van mammoet, sabeltandtijger en beloega die uit de Noordzee zijn opgevist. Deze en andere prachtfossielen - topstukken uit Nederlandse museumcollecties en privé-verzamelingen - geven een beeld van onze prehistorie dat nergens anders zo compleet te zien is.

De oudste Nederlandse fossielen zijn meer dan een half miljard jaar oud. Het gaat om brokken zandsteen met kruipsporen van wormen, afkomstig uit Drenthe, waarvan er twee op de tentoonstelling te zien zijn. Verder

▲ 19^e eeuwse afgietsel van de Maastrichtse *Mosasaurus*. (Jaap van Leeuwen)

worden er koralen en trilobieten van meer dan 400 miljoen jaar oud getoond, skeletdelen en voetsporen van reptielen uit een steengroeve bij Winterswijk (230 miljoen jaar oud) en schitterende 70 miljoen jaar oude zee-egels uit het Limburgse Krijt. Topstuk - opgediept uit het depot van Naturalis - is een vroeg negentiende eeuwse afgietsel van de *Mosasaurus* waarvan het originele fossiel in 1795 door het Franse leger uit Maastricht is meegenomen naar Parijs.

De tentoonstelling laat ook een serie relatief jonge fossielen zien die opgevist zijn uit de Noordzee, zoals het vrijwel complete skelet van een 40.000 jaar oude beloega, een schitterend bewaarde schedel van een muskusos, een schedeldak met gewei van een reuzenhert en de intussen beroemde onderkaak van een sabeltandtijger. 'Opgeraapt Opgevist Uitgehakt' schetst een beeld van de geschiedenis van Nederland van vóór de komst van de mens. Met materiaal uit Groningen, Drenthe, Gelderland, Limburg, Noord-Brabant, Zeeland, Zuid-Holland en de Noordzee worden fossielen uit ons hele land in de tentoonstelling getoond.

Bij de tentoonstelling *Opgeraapt Opgevist Uitgehakt* verschenen twee boeken:

Het handzame gidsje *Fossielen in beeld* door Sijr Renkens, met illustraties van Renée den Besten [KNNV Uitgeverij | ISBN 978905011273 | 32 pagina's]

Het doorwrochte overzicht van Nederlandse fossielen, hun bekendste vindplaatsen en verzamelaars *Opgeraapt Opgevist Uitgehakt* door Jelle Reumer [Uitgeverij Contact | ISBN 9789025426286 | 288 pagina's]

Financiële steun voor dit project werd ontvangen van: Mondriaan Stichting, Amsterdam (hoofdsponsor), Darwin Centrum voor Biogeologie, Utrecht (hoofdsponsor), Stichting Elise Mathilde Fonds, Maarn en Stichting Bevordering van Volkskracht, Rotterdam.

Tijdelijke tentoonstellingen (intern)

t/m 16 maart

HOE TEM JE EEN LEEUW?
dieren in het circus

Deze grote tentoonstelling die in het najaar van 2007 van start ging, gaf een overzicht van de geschiedenis van dieren in het circus en haakte in op de maatschappelijke discussie over het welzijn van circusedieren. Er werden

opgezette (circus)dieren, talloze oude foto's en unieke circusparafernalia getoond. Ook besteedde de tentoonstelling veel aandacht aan de hedendaagse circuspraktijk, de vriendschappelijke relatie tussen dierentrainer en zijn dieren en de wijze waarop hij zijn nummer instudeert. Hierbij stond de Engelsman Alex Lacey en de dierentrainers van het Nederlandse circus Renz centraal.

Voor kinderen bood de expositie interactieve elementen, en voor schoolklassen was er een speciaal educatieprogramma 'Komt dat zien!', waarbij leerlingen na een tentoonstellingsbezoek en een groepsdiscussie hun eigen idee over dieren in het circus konden vormen.

t/m 6 januari

DE NATUUR VOLGENS J-J ROUSSEAU
assemblages van Marcel Warmenhoven

Deze expositie van het werk van Warmenhoven (1954) begon in het najaar van 2007. De kunstenaar raakte geïnspireerd door Rousseau's natuurleven. Hij borduurde bloemen samen met 14 citaten uit Rousseau's 'Overpeinzingen van een eenzame wandelaar' en bundelde die tot een boek. In combinatie met een 18^e-eeuwse jas waarop hij natuurtaferelen met kruissteekjes aanbracht, en een serie porseleinen poppetjes en plastic dierenfiguren toonde Marcel Warmenhoven een heel eigen beeld van 'de natuur volgens J-J Rousseau'.

12 januari t/m 20 april

FANTASTISCHE VERZAMELINGEN

▲ Fantastische Verzamelingen.
(Hans van der Weijden)

Dit was een kleine expositie van het werk van kunstenaar Hans van der Weijden (1956). Hij maakte doosjes

en kastjes, objecten in zink. Ze hebben een verveerd uiterlijk als een archeologische vondst en zijn versierd met allerlei ornamentjes - schelpen, stenen, kraaltjes, veertjes, takjes, kreeftenstaartjes, spijkertjes, touwtjes - die soms als een relikwie achter een kijkglasje zijn opgesteld. Deze ornamentjes maken het zinken object tot een kostbaar kleinood, een schatkist, iets van grote emotionele waarde. Door tekeningetjes, landkaartjes en onleesbare teksten krijgen de objecten een geheimzinnige en sprookjesachtige uitstraling waar ieder voor zich een eigen verhaal bij kan maken. Bijzonder onderdeel van de expositie waren de persoonlijke souvenirs van de kunstenaar, waaronder water uit de fontein van Rome, en zand en schelpjes van de stranden van Bretagne.

26 april t/m 27 juli

SLIPPERTJES VAN MARIA SIBYLLA MERIAM
schilderijen van Joos van de Plas

Als kind raakte Joos van de Plas (1952) geboeid door een drietal ingekleurde kopergravures. Op latere leeftijd begreep zij dat deze uit een 18^e-eeuws boek moesten komen, het *Metamorphosis Insectorum Surinamensium* (1705) van Maria Sibylla Merian. Dit was het begin van een voortdurende interesse. Na veelvuldige bestudering van Merians werk werd de 'Vliegende die op het punt van verandering is' een van haar favoriete details: een lelijk beest en op de koop toe nog een verzinsel ook.

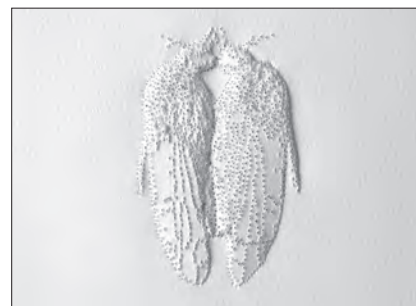
Maria Sibylla Merian (1647-1717) werd geboren in Duitsland en verhuisde later naar Nederland. Zij was kunstenaar en onderzoeker, beroemd geworden door haar onderzoek naar de metamorfose van vlinders, en een van de eerste die dit fenomeen heeft afgebeeld.

Schilder Joos van de Plas was in 2005/2006 in Suriname op de plaatsen waar ook Maria Sibylla haar onderzoekingen heeft verricht. Dat leidde tot een grote collectie van schilderijen, prenten en schetsen die zowel verslag doen van haar reis als van de manier van kijken van Merian als onderzoeker. Het bleek dat Merian soms insecten kreeg aangeboden die niet bestonden. De vinder die er geld

voor kreeg, had twee totaal verschillende insecten in elkaar geschoven tot een nieuwe monsterlijke hybride, een soort mechanische genetische manipulatie. Merian heeft deze insecten zo getekend, wellicht niet wetend dat het een vervalsing was. Van de Plas was gefascineerd door deze vreemde momenten in het oeuvre van Merian. Zelf heeft zij ook nieuwe planten en dieren 'gemaakt' door achter de computer combinaties te maken. Merian en haar 'oplichters' en Van de Plas met 'photoshop' wedijveren hier met de evolutie.

5 april t/m 10 augustus

THE FLY WOMAN AND THE MISTAKE
papierreliëfs en video's van Amparo Sard

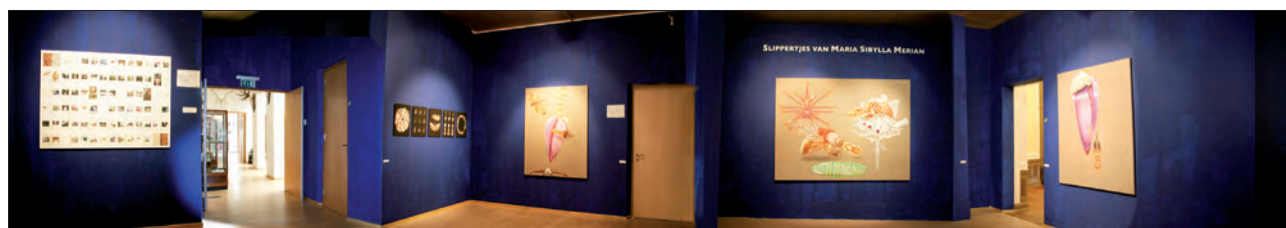
▲ 'Double Fly I'.
(Amparo Sard)

De Spaanse kunstenaar Amparo Sard (1973) staat bekend als *The Fly Woman*. Zij maakt met een speld geperforeerde papierreliëfs en daarnaast video's. In beide kunstvormen is haar figuur, een zelfportret, te zien dat door vliegen wordt begeleid. Vliegen lijken haar beeld te creëren maar ook aan te vallen en te vernietigen. De 'pointillistische' afbeeldingen op wit papier zijn technisch perfect, beeldschoon, en tegelijkertijd sinister. In deze expositie toonde Amparo Sard haar 'vliegenwerk' en het vervolg daarop: de film *Second Mistake* en nieuwe papierreliëfs. Geproduceerd in samenwerking met Galerie Poebus, Rotterdam.

5 april t/m 10 augustus

SHELPESTUDIES
waterverven en pinholes van Willem Labeij

Beeldend kunstenaar en natuurvorser Willem Labeij (Rotterdam, 1943) voor

▲ Tentoonstelling 'Slippertjes van Maria Sibylla Meriam', panoramafoto. (Joos van de Plas)

▲ Pinholefoto. (Willem Labeij)

vijf jaar met een kustvaarder over de wereldzeeën. In die tijd legde hij een verzameling tropische schelpen aan die hem in 2006 en 2007 voor zijn 'schelpenstudies' inspireerde. De basis vormen aquarellen, die hij ook weer benutte als achtergrond voor foto's van kleurrijke schelpen, gemaakt met een eigen fabricaat pinhole-camera (waarbij in plaats van een lens een klein gaatje gebruikt wordt). De pinholefoto's zijn overal even (on)scherp, waardoor schelpen en achtergrond versmelten tot een geheel.

In deze tentoonstelling werden de schelpenstudies van Willem Labeij geflankeerd door zijn natuurschetsboeken, schelpen uit zijn privé-verzameling en uit de rijke museumcollectie.

2 augustus t/m 2 november
GEKOOIDE BOTTEN
 een installatie van Ine van Son

Ieder jaar tijdens de wintermaanden verplaatst Ine van Son haar atelier naar de Ierse westkust. Daar vond ze tijdens zwerftochten door de ruige natuur skeletdelen van wilde geiten. Voor haar installatie 'Gekooide Botten' plaatste ze deze beenderen in kastjes achter kippengaas. De botten zijn onbehandeld maar schoon en verveerd door zon, wind, regen en aaseters.

Over dit werk zegt ze zelf: "Dieren-skeletten, in dit geval van wilde geiten, hebben een vreemde kracht; ze stoten af en trekken tegelijkertijd aan. Hoe reageren wij mensen op dood, op dode dieren, op resten van dode wezens. We nemen afstand. Gaan ze beschrijven, namen geven, inkaderen. Zo wordt het weer rationeel en kunnen we kijken, op een veilige afstand."

vanaf 30 augustus
ZDENEK BURIAN (1905-1981)
 schilder van de prehistorie

De Tsjechische kunstenaar Zdenek Burian (1905-1981) heeft een leidende rol gespeeld in de ontwikkeling van geschilderde reconstructies van fossiele ecosystemen. Zijn afbeeldingen van dinosaurussen en oermensen zijn ware iconen geworden die vast verankerd

zijn in het geheugen van meerdere generaties. Dankzij Burian hebben wij een beeld van de prehistorie kregen. Zijn oeuvre bestaat uit duizenden schilderijen en tekeningen, van de vroegste ongewervelden, tot een schier oneindige reeks prehistorische vissen, amfibieën, reptielen, zoogdieren en vogels, en de van de landschappen waarin ze leefden.

Deze tentoonstelling bestond uit ruim 75 originele werken van Burian afkomstig uit de collectie van het Moravisch Museum te Brno, aangevuld met schilderijen van Pavel Dvorsky (1946), Jan Dungel (1951) en Petr Modlitba (1968) - drie Tsjechen die Burian's traditie voortzetten. De expositie toonde behalve schilderijen ook boeken, postzegels, prentbriefkaarten, schoolplaten en parafernalia waar werk van Burian in of op is afgebeeld. De expositie werd georganiseerd in samenwerking met het Moravisch Museum, Brno.

▲ Expositie Zdenek Burian. (Kees Moeliker)

4 november t/m 4 december
DE DIALOOG EXPOSEERT

In het kader van de Kinderboekenweek 2008 (thema Poëzie) brachten de Leerlingen van groepen 5 - 8 van Islamitische Basisschool De Dialoog uit Rotterdam een bezoek aan het NMR. Ze volgden een gezamenlijke les over verzamelen en het conserveren van dieren, en over 'het gedicht' - hoe dat ontstaat en of dat wel moet rijmen. Vervolgens gingen de leerlingen op onderzoek uit in de museumzalen. Daar hebben ze elk een gedicht geschreven over een opgezet dier dat zij bijzonder, mooi of speciaal vonden. In de Taal drukwerkplaats Centrum is daar onder begeleiding van een kunstenaar een heus kunstwerk bij gemaakt. Deze dierlijke en vooral vrolijke kunstwerken met de bijbehorende gedichten waren in het museum te zien.

vanaf 8 november 2008
ILSE WIELAGE: VIJF SCHILDERIEN

Ilse Wielage (1964) is van huis uit medisch en wetenschappelijk illustrator.

▲ 'Godin van het land'. (Ilse Wielage)

Zij weet de ingewikkeldste pathologische en anatomische structuren kraakhelder op papier te zetten. Het Natuurhistorisch Museum en Ilse kennen elkaar van de tentoonstelling 'Mensbeeld - kijk naar je eigen' uit 2003. Toen al raakte zij geïnspireerd door de zoölogische collectie van het museum.

Voor deze nieuwe expositie schilderde Ilse Wielage drie godinnen, één van het land, één van de zee en één van de lucht. Drie jonge meisjes elk met een vervreemdend collectiestuk op schoot. De expositie bestaat verder uit een tweetal opmerkelijke voorstudies.

Tijdelijke tentoonstellingen (extern)

In 2008 was de tentoonstelling 'Hoe tem je een leeuw?' buiten de muren van het museum opgesteld, te weten in het Natuurmuseum Fryslân in Leeuwarden (26 april t/m 26 oktober) en in het Natuurhistorisch Museum Maastricht (vanaf 9 november).

Bijzondere activiteiten

1 maart
Rotterdamse Museumnacht

De 7^e Rotterdamse Museumnacht stond dit jaar in het Natuurhistorisch Museum in verband met de tentoonstelling 'Hoe tem je een leeuw?' in het teken van het circus. Ruim 2600 nachtelijke cultuurliefhebbers namen een kijkje in het museum, dat is 600 meer dan vorig jaar. Bijzondere belangstelling was er voor de acrobatiek van Circus Rotjeknor en het optreden

▲ Circus Rotjeknor. (Kees Moeliker)

van balkkunstenaar Marco Bonisimo. Ook de lezing over vampiers en vleurmuizen door bSR-stadsecoloog Niels de Zwarte trok doorlopend een volle zaal. Over de gedresseerde goudvissen die (op film) te zien waren, liepen de meningen uiteen: was het een illusie of werkelijkheid? Verbazingwekkend was het zeker.

19 april Clara herdenking

Op zaterdag 19 april vond in de Hoboken Salon de Clara herdenking plaats. Clara was de Indische neushoorn die 17 jaar (van 1741 tot 1758) door Europa reisde met haar begeleider Douwe Mout van der Meer. In april van het verslagjaar was het 250 jaar geleden dat Clara overleed. Ter nagedachtenis aan (het 250ste sterfjaar van) Clara werd deze lezingenmiddag georganiseerd, in navolging van een tentoonstelling over de bezienswaardige neushoorn in 1990. In enkele korte voordrachten werd aandacht besteed aan de reizen van Clara en de sporen die zij in cultuur en wetenschap naliet. De sprekers waren: Kees Plaisier (initiatiefnemer en Clara-adept) Kees Rookmaker (Cambridge, UK), Gijs van der Ham (Rijksmuseum, Amsterdam), Carl Nix (hoofdconservator Atlas Van Stolk, Rotterdam) en Rob Visser (Universiteit Utrecht/Leiden).

▲ De sprekers van de Clara herdenking (v.l.n.r.): Kees Rookmaker, Rob Visser, Kees Plaisier, Gijs van der Ham en Carl Nix. (Kees Moeliker)

Educatieve bruiklenen

In totaal vonden 13 educatieve/ten-
toonstellingsbruiklenen van collectie-

materiaal hun weg naar, onder andere, OBS Johannes Martinus (Rotterdam), OBS Het open venster (Rotterdam), OBS Het pluspunt (Rotterdam), Penta College (Spijkenisse), Museum of Sex (New York), Holland Production Services (Amsterdam), Zoo Pictures (Rotterdam), Talpa Producties (Laren), Sparta (Rotterdam), Kunsthal Rotterdam, Omroep Llink (Rotterdam), Historisch Museum Rotterdam, Universiteitsmuseum Utrecht, Ecomare (Texel), Maritiem Museum Rotterdam.

HET JAAR ROND

Januari

Op 4 januari was Jelle Reumer te gast in het Radio 1 programma 'Casa Luna'. De nieuwjaarsreceptie werd gehouden op 12 januari en tegelijkertijd opende kunstkenner Jan Bolk de tentoonstelling 'Fantastische Verzamelingen'. Op 16 januari kwam de Dominomus terug uit Friesland, waar zijn was geleend door onze collega's in Leeuwarden voor de tentoonstelling 'Blij met een dode mus'. In januari 2008 is er veel aandacht in de pers geweest voor de cursus Huismus in Kaart. Jelle Reumer was op 17 januari inleider bij discussieavond *Meeting the Minds* te Amsterdam, over het thema overbevolking. Op 23 januari startte in het Erasmiaans Gymnasium de oudercursus over fossielen. Jelle Reumer was docent van in totaal vier cursusavonden. Het 100ste bSR-rapport werd op 24 januari naar de opdrachtgever gestuurd. Het betreft een onderzoek naar de bodemfauna in Rotterdam in opdracht van het Ingenieursbureau van Gemeentewerken. Op 29 januari bracht de conservator een belangwekkende langdurige bruikleen, een opgezette kokmeeuw, naar het Kasteel, het stadion van voetbalclub Sparta. De lessenreeks Ketelbinkie (een samenwerking met de SKVR) vond dit jaar plaats in januari. Het project is een werkmethode waarmee leerlingen van groep 7 en/of 8 zelfstandig, via een zoektocht, kennis vergaren over het Rotterdams cultureel erfgoed. Het inhoudelijke vertrekpunt voor de opdrachten is het lied 'Ketelbinkie'. Als afsluiting van dit programma bezochten de groepen een van de deelnemende erfgoedinstellingen. In het NMR kregen ze een les over

de hygiëne aan boord van een schip uit de tijd van Ketelbinkie. Ze zijn op overlevingstocht gegaan en moesten alle gevaren (ratten, kakkerlakken, scheurbuik) op zo'n schip zien te trotseren.

Februari

Op 5 februari startte voor het tweede jaar de cursus Mus, onder leiding van Kees Heij. Hierbij worden in samenwerking met het Rotterdams Milieucentrum Rotterdammers opgeleid tot tellers die voor bureau Stadsnatuur huismussen in kaart gaan brengen. Kees Moeliker sprak op 28 februari tijdens het afscheidsfeest van Omroep Llink directeur Anna Visser, en op 29 februari leidde hij een geïnteresseerd gezelschap dermatologen rond in de collectiedepots.

Maart

De Rotterdams Museumnacht vond plaats op 1 maart en trok 2600 bezoekers naar het NMR. Niels de Zwarte heeft daarbij vijfmaal een korte lezing over vleurmuizen gegeven. Op 8 maart hield Jelle Reumer een lezing over fossielen uit Nederlandse bodem tijdens de GEA stafdag in Leusden. Kees Moeliker en Erwin Kompanje namen van 11 t/m 13 maart deel aan de Ig Nobel Tour of the UK en gaven in het kader van National Science and Engineering Week korte lezingen over onwaarschijnlijk onderzoek in het Centre for Life in Newcastle en in Imperial College in Londen. De jaarlijkse bijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Rotterdam (een initiatief van bureau Stadsnatuur) vond plaats in het museum op 28 maart.

April

Kees Moeliker sprak op 1 april aan de Erasmus Universiteit de jaarlijkse Lof der Zotheid Lezing uit, over de vraag 'Is er leven na een dode eend?' Onderwerp en tijdstip waren zo onwaarschijnlijk dat er slechts acht toehoorders waren, waaronder twee slapende zwervers. Op 2 april hield Jelle Reumer een inleiding over overbevolking bij FMO (Finance for Development) in Den Haag. Het Nationaal Museumweekend viel op 5 en 6 april en trok in het NMR ruim 600 bezoekers, tegelijkertijd opende (op 5 april) twee tentoonstellingen in de Parkzaal van het museum: 'Schelpenstudies' met waterverven en pinhole foto's van Willem Labij en 'The Fly Woman and the Mistake' met papierreliëfs van de Spaanse kunstenaar Amparo Sard. Er was veel belangstelling voor de 'cursus conservator' voor kinderen.

Op 15 april was de GEA-kring Maas-Waarden te gast in het museum en Jelle Reumer gaf de leden alvast een voorproefje op de tentoonstelling 'Opgeraapt Opgevestigd Uitgehakt'. De 250ste sterfdag van Clara de neushoorn werd op 19 april in het museum herdacht met een serie korte lezingen. Op 20 april hield Reumer een inleiding bij de presentatie van het boek *Strandevoluntie* van Jos van den Broek in theater Selexyz van boekhandel Donner te Rotterdam. De tentoonstelling 'Slip-pertjes van Maria Sibylla Merian' met schilderijen van Joos van der Plas werd op 25 april geopend door kunsthistoricus Michael van Hoogenhuyze.

Mei

In meivakantie was er een extra educatieve activiteit rond het thema 'nieuw leven' en 'spelenderwijs leren' (zoals veel dieren doen). De belangstelling was groot. Op 13 mei 2008 ging een cameraploeg van TV Rijnmond en andere vertegenwoordigers van de media een nacht mee met Mark Grutters en Niels de Zwarte, op zoek naar de rugstreeppad. In mei gaven Niels de Zwarte en Garry Bakker een gastcollege voor Erasmus School of Management in de serie 'Companies in ecologies'. Op 24 mei opende in het auditorium van de Kunsthal onder opvallend grote belangstelling de tentoonstelling 'Opgeraapt Opgevestigd Uitgehakt'. Hierbij hield professor Bert van der Zwaan een inleiding en werden de twee

▲ Opening 'Opgeraapt Opgevestigd Uitgehakt'. (Kees Moeliker)

bijbehorende boeken gepresenteerd. Naar aanleiding van deze tentoonstelling en het gelijknamige boek was Jelle Reumer op 26 mei te gast in het radioprogramma Desmet live. Van 21-24 mei 2008 hebben Mark Grutters en Niels de Zwarte de internationale conferentie Urbio2008 bijgewoond in Erfurt (Duitsland), om kennis uit te wisselen over natuur en biodiversiteit in stedelijk gebied. Op 26 mei 2008 heeft Niels de Zwarte in samenwerking met de Angstkliniek IPZO in Rotterdam, een therapie gegeven aan een patiënt met een vlinderfobie.

Juni

In deze maand verzorgde het museum vier kinderlezingen in de bibliotheek van Capelle aan de IJssel over het museum en de collectie. Het waren drukbezochte lezingen voor enthousiaste jonge lezers. Dead Duck Day (5

▲ Dead Duck Day was voor het eerst openbaar.

juni) was voor het eerst een openbare bijeenkomst en trok een twintigtal belangstellenden en flink wat aandacht van de pers. Op 7 juni werd in het kader van het Groenjaar in het museum een conferentie over (het nut en de wenselijkheid van) klimbomen gehouden. Op 10 juni verplaatste bSR rugstreeppadden in de Europoort, met in hun kielzog een schare verslaggevers. Eveneens op 10 juni vervoegden Cees Doorakkers, Henk de Jong, Peter Milders, en de directeur zich bij de notaris mr W.H.A. Leonhard-Strien (Kooijman Lambert Notarissen) om de nieuwe organisatiestructuur notarieel vast te leggen. Onze bSR-stadsecoloog Niels de Zwarte hield op 12 juni op theaterfestival De Parade een praatje over 'vleermuizen en vampiers'.

Juli

Op het torentje van het museum werd op 3 juli een kunstwerk van de Britse kunstenaar Anthony Gormley geplaatst. Het beeld, getiteld 'Another Time II', is een polyester replica van het levensgrote gietijzeren afgietsel van (het naakte lichaam van) de kunstenaar zelf dat een permanente plaats op de Kunsthal kreeg. Het manshoge afgietsel op het Natuurhistorisch Museum Rotterdam was onderdeel van de installatie 'Event Horizon', waarbij hetzelfde beeld op vijftien andere gebouwen rond de Kunsthal, waaronder de Eurorast, Erasmus MC, NAI en de Hogeschool Rotterdam is neergezet. Op 11 juli rukte een snijploeg van het NMR uit naar een potvisstranding op het strand van Scheveningen. Het betrof hier een ludieke actie waarbij een Belgisch kunstenaarscollectief een polyester replica op het strand had geplaatst. Herinneringen aan de

(echte) potvisstranding in januari 1995 herleefden.

Augustus

Op 21 augustus sprak Kees Moeliker over 'wetenschapscommunicatie met een lach' op het European Forum Alpbach in Oostenrijk. Collectiebeheerder spinnen Arthur Decae hield een voordracht over 'Patterns of Distribution and Diversity in European Mygalomorph Spiders' op het 24th European Congress of Arachnology in Bern. Tijdens de Nationale Nachtvlindernacht op 29 augustus waren medewerkers van bureau Stadsnatuur en de vlinder-collectiebeheerders actief met lamp en laken in Park Tweehuvels te Rotterdam. Op 30 augustus opende Jakub Skalnik, kanselier van de Ambassade van de Tsjechische Republiek in Nederland, de tentoonstelling 'Zdenek Burian - schilder van de prehistorie'. Op 29 augustus 2008 deed bSR mee aan de Nationale

▲ Opening expositie Zdenek Burian. (Jaap van Leeuwen)

Nachtvlindernacht. Met een groep geïnteresseerde is de nacht in Park Tweehuvels in IJsselmonde geïnventariseerd. Op 30 augustus 2008 hebben Niels de Zwarte en Garry Bakker een lezing en rondleiding gegeven in Zoetermeer, in het kader van de Nationale Vleermuizennacht.

September

Zoals gebruikelijk was het NMR op 7 september present op de R'Uitmarkt met een stand gewijd aan het tentoonstellingsprogramma en een activiteit voor kinderen waarbij een spin geschilderd werd. Drie dagen later werd het museum gepromoot op de

Kinderuitmarkt op het Noorderplein: grote aantallen kinderen deden in de NMR-kraam de 'Groen, Groener, Groenst-Test'. Op 13 en 14 september was het Open Monumenten Dag. Het museum stelde de Hoboken Salon, met het originele ornamentenplafond uit 1852, open voor het publiek. Op 23 september kreeg een klein stukje oerbos een plaats in het museum. Het ging om een wortelstronk van een eik die in juli (samen met talloze andere boomstronken) bij Roderwolde in Drenthe opgegraven werd. Onderzoek met de C14 koolstofmethode door de Universiteit Groningen bracht aan het licht dat de bomen dateren van circa 6000 voor het begin van onze jaartelling en daarmee het etiket 'oudste bos van Nederland' verdient. De jaarlijkse winterwatervogelavond van bureau Stadsnatuur vond plaats op 30 september. Eind september werd in het kader van het Groenjaar het plein tussen museum en Kunsthal vol gezet met plantenbakken met 1440 dieprode wintercyclamen.

Oktober

Collectiebeheerder Henk Menkhorst gaf op 4 oktober in het Natuurmuseum Fryslân te Leeuwarden een lezing over de schelpengroep Trochoidea. Op 7 oktober werd in de Hoboken Salon van het museum de collectie symbolisch en met enig ceremonieel van de inmiddels opgeheven Vereniging Natuurmuseum Rotterdam NMR aan Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam overgedragen. Daartoe nam stichtingsvoorzitter Cees Doorakkers symbolisch een collectieobject in ontvangst uit handen van verenigingsbestuurslid Hermann Strack.

▲ De symbolische collectieoverdracht. (Jaap van Leeuwen)

Jelle Reumer gaf op 11 oktober in Museum de Twentse Welle in Enschede een lezing over Mallorca en *Myotragus* aan de leden van de Werkgroep Pleistocene Zoogdieren. Op 14 oktober

werd in het museum het 'Gedenboek 100 jaar Rotterdamse Natuurhistorische Club 1901-2001' gepresenteerd. Het museum en de RNC hebben een lange en intieme band. Op 19 oktober vond de door bureau Stadsnatuur georganiseerde straatputtenexcursie plaats, waarbij onder leiding van Remko Andeweg een deel van de Rotterdamse straatputten werd onderzocht op planten (en ander leven). Dit project heeft veel aandacht in de pers gekregen. Op 21 oktober 2008 heeft

▲ Straatputtenexcursie. (Kees Moeliker)

bSR de jaarlijkse avond voor vrijwilligers gehouden, met meer dan 80 bezoekers. Op 25 oktober 2008 heeft Niels de Zwarte een lezing gehouden voor de landelijke Vleermuizenwerkgroep Nederland (VLEN). In de herfstvakantie werd een speciale spinnenactiviteit voor kinderen georganiseerd. Op 23 oktober gaf Jelle Reumer in Leeuwarden een lezing getiteld 'De Ontplofte Aap' voor GEA-kring Fryslân. Op 31 oktober interviewde hij in de Posthoornkerk te Amsterdam James Moore, een van de schrijvers van in de Nederlandse vertaling verschenen vuistdikke boek 'Darwin, de biografie'.

November

Op 1 november werd de tentoonstelling 'Gekooide Botten' afgesloten met een receptie en een voordracht van Piet J. van den Hout, bioloog verbonden aan het NIOZ te Texel. André Slupik hield op 4 november een lezing voor de kring West-Brabant van de Nederlands Geologische Vereniging in het Natuurmuseum Brabant over 'Neogene opeenvolging in zuidwest Nederland. Geologie, paleontologie en geologische geschiedenis'. Om op te warmen voor deze lezing was dit gezelschap

▲ Grote sabellandkat op BBC website.

enige dagen eerder in het museum rondgeleid door de geologisch getinte collectiedepots en de tentoonstelling 'Opgeraapt Opgevist Uitgehakt'. Jelle Reumer sprak op 6 november voor de Natuur- & Vogelwacht, Schiermonnikoog over de tentoonstelling 'Opgeraapt Opgevist Uitgehakt'. Op 8 november opende Ad Himmelreich, conservator van de Provincie Limburg, de tentoonstelling 'Ilse Wielage: vijf schilderijen'. Op 18 november werd in de vitrine 'nieuw uit de Noordzee' in de expositie Opgeraapt Opgevist Uitgehakt een fragment van een fossiel opperarmbeen van de grote sabellandkat (*Homotherium crenatidens*) tentoongesteld. Het was begin augustus 2008 door De TX 1, de Texelse viskopper Klasina-J. opgevist voor de kust van East Anglia en betrof de eerste vondst van een overblijfsel van dit circa 400 kilo zware roofdier in Noordwest-Europa. Deze ontdekking van Dick Mol zorgde voor veel publiciteit, tot ver buiten de landsgrenzen. Op 19 november hield collectiebeheerder Henk Menkhorst een lezing over het dierenleven in Antarctica, Afrika en Madagaskar. Klaas Post en Jelle Reumer waren van 12 - 21 november in Peru om in de woestijn van Ica op zoek te gaan naar fossiele walvissen. De expeditie was een (vooral nog tijdelijk) samenwerkingsproject tussen het NMR, het Instituut Royal des Sciences Naturelles in Brussel, het Natuurhistorisch Museum van Pisa, Italië, en het Natuurhistorisch Museum van de Universidad San Marco te Lima, Peru.

December

Op 9 december bezocht de 250.000ste bezoeker van het jaar de website www.nmr.nl. Van dit aantal waren 198.658 bezoekers 'uniek', de rest betrof herhaalbezoekers. Het aantal websitebezoekers wordt sinds 2002 bijgehouden. Na het eerste jaar stond de teller op 18.629. Op 11 december kwam de landelijke Werkgroep Exoten bijeen in het museum. Het jaar werd afgesloten met de inmiddels traditionele kerstac-

tiviteit. Kinderen werden voorgelezen uit het boek 'De Verdwenen Taartpunten' waarna zij op een actieve en educatieve manier (mét koksmuts) in het museum op zoek gingen naar de verdwenen taartpunten van opgezette dieren.

COMMUNICATIE

Publicaties

Van de 'Interne Berichten NMR' verschenen de nummers 29 t/m 33 met in totaal 20 pagina's en van het extern gerichte 'Straatgras' verscheen jaargang 20 met vier nummers met in totaal 60 pagina's. Het jaarverslag 2007 van het museum werd in juni in Straatgras 20, nummer 2 gepubliceerd. De oplage (1000 stuks) bleef gelijk. Van het wetenschappelijke jaarbericht DEINSEA verscheen nummer 12 (2008) online op de website van het museum, met 62 pagina's en zes artikelen:

Klaas Post, Olivier Lambert & Giovanni Bianucci - First record of *Tusciziphius crispus* (Cetacea, Ziphiidae) from the Neogene of the US east coast

David F. Mayhew - The second record of *Borsodia* (Arvicolidae, Rodentia) from the Pliocene of the Netherlands

David F. Mayhew, John de Vos & Joop C. van Veen - First record of *Trogotherium cuvieri* (Rodentia, Castoridae) from the Oosterschelde

Jorinde Sprong & Jelle W.F. Reumer - Vegetation of urban wastelands in Rotterdam and the effect of human disturbance

A.A. Slupik & A.C. Janse - The geological record of the Breda Formation in the subsurface of the Island of Noord-Beveland (Province of Zeeland, The Netherlands) from the Colijnsplaat borehole (42G24-1): A sequence-stratigraphic approach

Irina A. Koretsky & Noud Peters - *Batavipusa* (Carnivora, Phocidae, Phocinae): a new genus from the eastern shore of the North Atlantic Ocean (Miocene seals of the Netherlands, part II)

'DEINSEA online' heeft 'open access', wat betekent dat de volledige inhoud in PDF-formaat gratis te downloaden is. De gedrukte versie verschijnt later in combinatie met latere nummers.

Internet

De website van het museum (www.nmr.nl) onderging geen ingrijpende wijzigingen. De on-line collectiedatabank kreeg wel een ander uiterlijk en ook meer inhoud. De 263.000 bezoekers in 2008 (waarvan 208.500 unieke) vormen wederom een flinke stijging ten opzichte van vorige jaren (2005: 55.000; 2006: 113.000; 2007:

188.000). De aantallen schommelden maandelijks tussen de 14.000 en 26.000 bezoekers. Het gemiddeld aantal bezoekers per dag bedroeg 722.

Promotie

Voor het eerst sinds jaren werd in 2008 een algemene folder over het museum geproduceerd.

▲ De nieuwe folder.

Het wekelijkse radiopraatje van conservator Kees Moeliker als 'huisbioloog' van het radioprogramma Desmet Live op radio 5 verhuisde in september naar 'Atlas' op radio 1. Museumdirecteur Jelle Reumer bleef de vaste columnist van het maandelijkse Volkskrant Kenniscafé en schreef regelmatig opiniërende stukken, o.a. in het weekblad Opinio. Beide museummedewerkers waren met enige regelmaat te horen als 'columnist van de week' in het radioprogramma Vroege Vogels.

Publiciteit

Ook in 2008 genereerde het NMR veel vrije publiciteit. Het slechts enige seconden durende filmpje van het potvis skelet bleef ook in 2008 regelmatig tussen de reclameboodschappen op Nederland 1 te zien. Daarnaast figureerde het museum in twee afleveringen van televisieseries, te weten RO-TV (uitgezonden door TV Rijnmond), met de aflevering 'Vanmorgen vloog ze nog' met, behalve het gebouw, Jules Deelder, Hugo Borst en Eddy Trettel, ook een meeuw, een eend en de conservator. Op Nederland 1 was het museum toneel van een misdrijf in de aflevering 'De verdwenen stagiair' van de AVRO politiserie 'Spoorloos

▲ 'Vanmorgen vloog ze nog'. (RO-Theater)

Verdwenen'. Het NMR was voor deze gelegenheid omgedoopt tot Archeologisch Museum Rotterdam.

Er was fijne media-aandacht voor bureau Stadsnatuur vanwege het wegvangen en verplaatsen van een populatie rugstreeppadden op de Maasvlakte, de gierzwaluwenexcursie, de cursus Mus, en de (eerste Rotterdamse) straatputtenexcursie. De tentoonstelling en het boek 'Opgeraapt Opgevestigd Uitgehakt', werden goed ontvangen in de pers. 'Slippertjes van Maria Sibylla Merian' leverde ook de nodige vrije publiciteit op en voor het eerst in haar 13 jarige geschiedenis haalde 'Dead Duck Day' de pers, met foto's van de ceremonie in diverse kranten en een opmerkelijk interview op de Noorse staatsradio.

Met de stranding van een nep-potvis op het strand van Scheveningen, waarbij een NMR-snijploeg uitrukte, kwam ook het museum in het nieuws. De Burian-tentoonstelling kreeg lovende kritieken in de dag- en weekbladen. Ook het stukje oerbos dat het museum verwierf, werd nieuws. De opgraving van de schedel van een steppemammoet in Zuid Frankrijk door Dick Mol zorgde ook voor veel publiciteit (dankzij aandacht op de BBC News website en het bijbehorende sneeuwbaaleffect) waardoor de naam van museum de wereld over ging en NMR-website kreeg in twee dagen duizenden extra bezoekers kreeg. Vergelijkbare landelijke en internationale publiciteit was er voor de ontdekking van een fossiel van de grote sabeltandkat in de netten van de TX1. Ook 'Opgeraapt Opgevestigd Uitgehakt' kwam daarmee weer in het nieuws.

EDUCATIE

Scholen

Het aantal basisschoolklassen uit Rotterdam en omgeving dat het museum voor een les bezocht bedroeg 273 (4587 leerlingen, 891 begeleiders). Ten gevolge van het relatief hoge aantal groepen uit het speciaal onderwijs was de gemiddelde groepsgrootte 17.3. Het aanbod voor deze leerlingen van 4 tot 11 jaar bestaat inmiddels uit tien verschillende lessen op verschillende niveaus. Het ontwikkelen van museumlessen voor het voortgezet onderwijs, dat in het vorige verslagjaar startte, resulteerde in 2008 in 75 gegeven lessen aan 1294 leerlingen, ongeveer even veel als in van 2007.

Overige projecten voor scholen

Het museumbezoek van Digital Playground (workshops waarbij jongeren kennismaken met kunst en cultuur

door middel van digitale media) is inmiddels structureel geworden. Dat geldt ook voor het bezoek van de RJME (Rotterdamse Jongeren Milieu Excursie) waaraan in het NMR leerlingen van het VMBO en het praktijkonderwijs deelnamen. Net als in voorgaande jaren nam het museum deel aan de door de SKVR georganiseerde educatieve projecten 'Kunstkijken' en 'Ketelbinkie'.

Het thema poëzie van de 54e Kinderboekenweek 2008 (oktober) is in samenwerking met de Taaldrukwerkplaats Rotterdam uitgewerkt tot een creatieve museumles. Basisschoolleerlingen hebben bij een aantal dieren een gedicht gemaakt en daar later in de Taaldrukwerkplaats een schilderij van gemaakt. Deze kunstwerken werden in het museum tentoongesteld.

▲ Kinderfeestje. (Kees Moeliker)

▲ Opening 'De dialoog Exposeert'. (Liset Stoffers)

Kinderfeestjes

Kinderfeestjes vormden ook in 2008 een belangrijk deel van het educatieve aanbod. Er vonden in totaal 307 feestjes plaats: het Potvispartijtje 70 keer, het Jungle-avontuur 109 keer en het Onderzoekseestje 128 keer. Door de feestjes kwamen 2500 kinderen (en 621 ouders) op een leuke en educatieve manier in aanraking met het museum en de collectie. De poule van feestbegeleiders bestond in dit verslagjaar uit acht personen.

Jeugdvakantiepaspoort: 'Wereldreis'

Deze zomervakantie-activiteit voor houders van het zogenaamde Jeugdvakantiepaspoort stond dit jaar in het

teken van een wereldreis. Kinderen kregen bij binnenkomst een bijzondere wereldkaart waarmee ze een reis langs de werelddelen maakten en verschillende (opgezette) dieren die daar leven tegen komen. Door middel van actieve opdrachten maakten de paspoorthouders kennis met trucs die dieren kennen om te overleven. Ruim 1500 kinderen en 999 begeleiders namen aan deze activiteit deel.

Speciale vakantie-activiteiten

Tijdens de mei-vakantie werd het educatieve project, 'Lekker! Voorjaar...!', georganiseerd en in de herfstvakantie was er een workshop over spinnen, waarbij een levende spin demonstreerde hoe het web gewoven wordt. De traditionele kerstactiviteit stond het in het teken van het boek 'De verdwenen taartpunten'.

COLLECTIE & ONDERZOEK

Aanwinsten

In het aanwinstenregister werden 91 schenkingen geregistreerd, uiteenlopend van een met de hand gevangen huismuis (*Mus musculus*) van de Kruiskade te Rotterdam, een veenmol (*Gryllotalpa gryllotalpa*) die overleed in de Laurenskerk, tot een verzameling van

▲ Een stukje oerbos. (Jaap van Leeuwen)

1000 geprepareerde tropische vlinders. Ook vermeldenswaard, zonder andere aanwinsten en schenkers te kort te doen, zijn: een opgezette nijlkrocodil en diverse kophals-preparaten van Afrikaanse hoefdieren (C. van Dashorst), een gevlekte Amerikaanse rivierkreeft *Orconectes limosus* (M. van Heijningen) uit Delfshaven en een fragment van een humerus van een Pliocene griendachtige *Globicephala* uit de Noordzee (R. Siegers). Bijzonder was een aanvulling op de eerdere schenking van de Collectie P. Schuijf, welke bestaat uit ruim honderd fossielen (waaronder sponzen, koralen en brachiopoden) afkomstig uit zwerfgesteente van de begraafplaats Esserveld in de stad Groningen die zich op een afzetting van eindmorene bevindt. Van het in Roderwolde (Drenthe) opgegraven 'oudste bos van Nederland' (8000 jaar) werden enkele boomstronken verworven, dankzij de inzet van Harry Huisman van het Universiteitsmuseum Groningen. De bibliotheek werd verrijkt met acht delen van 'The Orchid Album' een zeldzame boeken-serie uit de 19e eeuw (J.J.W. Polder).

▲ Aanwinst: de collectie P. Schuijf. (André Slupik)

Collectiebeheer

De verre van optimale klimatologische bewaaromstandigheden van de collectie bleven gelijk aan die van het vorige verslagjaar. Om dit probleem en het nijpende ruimtegebrek op te lossen is medio 2008 een externe depotruimte gevonden en gehuurd. De meest kwetsbare deelcollecties (insecten, planten en [huidpreparaten van] vogels en zoogdieren) zullen daar opgeslagen worden. Het betreft een verdieping (405 m²) van het voormalige magazijn van het Gemeentearchief Rotterdam aan de Robert Fruinstraat. Deze ruimte is als collectiedepot ontworpen en is derhalve lichtdicht en uitgerust met een klimaatbeheersingsinstallatie. Verhuizing van betreffende deelcollecties zou eerst in 2009 plaatsvinden. De collecties die in het museumgebouw aan de Westzeedijk achterblijven (schelpen, skeletten, fos-

sielen, stenen & mineralen, vloeistofpreparaten) zijn minder gevoelig voor de dramatische schommelingen in temperatuur en luchtvochtigheid die het museumgebouw aan de Westzeedijk kent.

Dankzij de in 2007 nieuw aangeschafte metalen ladekasten, kon in 2008 een omvangrijk gedeelte van de (droge) schelpencollectie opnieuw systematisch worden ingedeeld en van nieuwe labels worden voorzien. Ook de natte zoogdiercollectie werd in dit verslagjaar opnieuw gelabeld en op systematische volgorde geplaatst. Vraat in de collectie werd niet geconstateerd.

▲ Het nieuwe depot Robert Fruinstraat. (Kees Moeliker)

Registratie

De registratie in de collectie-database CB 2.0 is ook in 2008 met voortvarendheid ter hand genomen. In 2007 waren reeds de fossiele en recente zoogdieren, vogels, vissen, kreeftachtigen, weekdieren, overige (meest mariene) ongewervelden, planten en mossen, spinnen en (Nederlandse) vlinders in de database opgenomen. In dit verslagjaar zijn daar de reptielen, schietmotten en sluipwespen aan toegevoegd. Eind 2008 waren er 83.150 (2007: 55.361) records in de collectie-database opgenomen, verdeeld over de volgende deelcollecties:

- Planten: 1947 records (was 1947) - geen aanwinsten geregistreerd
- Mossen: 3496 records (was 3496) - geen aanwinsten geregistreerd
- Sluipwespen: 1321 records (was 0) - geen aanwinsten geregistreerd
- Vlinders: 10.927 records (was 3132) - geen aanwinsten geregistreerd
- Schietmotten: 2211 records (was 0) - geen aanwinsten geregistreerd
- Spinnen: 454 records (was 436) - geen aanwinsten geregistreerd
- Kreeftachtigen: 1256 records (was 1256) - geen aanwinsten geregistreerd
- Overige (meest mariene) invertebraten: 617 records (was 615) - 1 aanwinst geregistreerd
- Weekdieren (schelpen): 50.000

records (was 34.926) - 9 aanwinsten geregistreerd

- Reptielen: 47 records (was 0) - 6 aanwinsten geregistreerd
- Vogels: 2460 records (was 2376) - 14 aanwinsten en 13 bruiklenen geregistreerd
- Vissen: 990 records (was 966) - 1 aanwinst geregistreerd
- Zoogdieren-fossiel: 4575 records (was 3401) - 860 aanwinsten geregistreerd (schenking Klaas Post)
- Zoogdieren-recent: 2849 records (was 2581), 83 aanwinsten en 1 bruikleen geregistreerd
- niet-natuurhistorische collectie (kunst, paraferalia, vangmiddelen etc.): 230 records (2007: 229) - 1 aanwinst geregistreerd.

Evenals in het vorige jaarverslag springt in bovenstaand overzicht het grote aantal schelpen dat elektronisch geregistreerd is in het oog. Deze inhaalslag die in 2006 is gestart met als drijvende krachten de collectiebeheerders Frans Sliker en Joop Trausel, betreft behalve het registreren ook het opnieuw etiketteren en indelen van de omvangrijke schelpenverzameling. In 2008 is daar het fotograferen van de specimina bijgekomen.

De collectie-database is in het museum (voor intern gebruik) via de overkoepelende 'main' applicatie raadpleegbaar en biedt toegang tot alle beschikbare gegevens. Op het World Wide Web is de collectie-database ook toegankelijk via het GBIF netwerk www.gbif.org. Op de eigen website www.nmr.nl biedt de webdatabase de volgende basisgegevens: classificatie (soort en hogere systematiek), populaire namen in enige moderne talen (indien bekend) en object-gerelateerde gegevens zoals catalogusnummer, type of niet, aantal, vindplaats, vinddatum en aard van het voorwerp (opgezet, skelet, op alcohol etc.). Deze webapplicatie was gericht op de specialist die gewend is te zoeken collecties en weet wat hij/zij wil. In 2008 is er, geholpen door een subsidie van NLBIF (Netherlands Biodiversity Information Facility) en met technische ondersteuning van ETI Bioinformatics, een nieuwe en verbeterde collectie-webdatabase gebouwd die voor iedereen (inclusief de geïnteresseerde leek) eenvoudig te doorzoeken is. Het is nu ook mogelijk te zoeken op Nederlandse en Engelse algemene soortnamen. Foto's van collectiestukken en PDF-bestanden met documentatie worden overzichtelijker gepresenteerd en in veel gevallen zijn de vindplaatsgegevens nu ook in een Googlemap zichtbaar. Daarnaast is de

inhoud van de collectiedatabase nu door Google te vinden. Hierdoor is het aantal vragen over specifieke collectiestukken flink toegenomen.

Bibliotheek

Een groot deel van het bezit aan tijdschriften werd door bibliothecaris Rochus Biesheuvel elektronisch ontsloten. Dit is een project dat nog steeds doorloopt.

Onderzoek

Het lopende onderzoek van de afdeling Geologica betreffende 'Plio-Pleistocene paleogeography and sequence stratigraphy of the Southwest Netherlands' (André Slupik) werd ook in 2008 voortgezet en resulteerde in een tweede wetenschappelijke publicatie (in *Deinsea*). In Peru werd veldwerk gedaan aan fossiele tandwalvissen door collectiebeheerder Klaas Post, in samenwerking met collega's uit België en Italië, en een lokale counterpart. Honorair onderzoekmedewerker Dick Mol zette zijn internationaal georiënteerde mammoet-onderzoek voort. Collectiebeheerder spinnen Arthur Decae startte een promotie-onderzoek aan de Universiteit van Leuven, met als onderwerp de biogeografie en fylogenie van valdeurspinnen

Een nieuw onderzoeksproject is de 'Boring Moriaanshoofd'. Eind augustus liet het museum een boring zetten op de dijk bij Schelphoek op Schouwen in de provincie Zeeland. Doel was het bereiken en bemonsteren van een 40-50 meter diepe aardlaag met Plio-Pleistocene kleine zoogdieren, schelpen en andere fossielen. De oogst - honderden kilo's sediment (zand) - zal in de komende jaren uitgezocht en geanalyseerd worden. De Universiteit Utrecht (Faculteit Geosciences) en Naturalis zijn partner in dit project.

Kees Moeliker en Erwin Kompanje paken de draad van hun (taxonomische) onderzoek naar Indonesische fruitvleermuizen (dat in 2001 voorlo-

▲ 'Collection-based' vleermuisonderzoek. (Kees Moeliker)

pig werd afgerond) weer op. Hierbij wordt de collectie vleermuizen van het NMR en materiaal uit andere collecties bewerkt. In dit verslagjaar werden met een reisbeurs van het Rotterdams Natuurhistorisch Fonds in het Staatliches Museum für Tierkunde in Dresden de vleermuizen van de Talaud eilanden onderzocht.

Wetenschappelijke bruiklenen uit de collectie betroffen: drie monsters van schelpjes van het geslacht *Assiminea* (aan J.J. van Aartsen) en 78 wanten (aan B. Aukema). Weefsel voor DNA-onderzoek werd beschikbaar gesteld aan Museum für Tierkunde Dresden (zwarte mees), aan Jeremy B. Searle, Department of Biology University of York (huis- en woelmuis) en aan Andrew Foote University of Aberdeen (orka)

Samenwerking Rotterdam - Sóller

De goede samenwerking tussen het NMR en het natuurhistorisch museum van Sóller op het Spaanse eiland Mallorca (Museu Balear de Ciències Naturals, MBCN) werd voortgezet. In het verslagjaar zegden twee beoogde studenten van de Reinwardt Academie (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten) hun stage op Mallorca helaas af. Jelle Reumer is als wetenschappelijk adviseur bij het MBCN betrokken en was om die reden in september van het verslagjaar enkele dagen in het museum te Sóller aanwezig.

Improbable Research

De bureaulade en het e-mail adres van het European Bureau van de in Cambridge (Massachusetts) gevestigde organisatie 'Improbable Research' die de vrolijke en onwaarschijnlijke kant van wetenschappelijk onderzoek in de schijnwerpers zet, raakte ook in 2008 goed gevuld met tips over onwaarschijnlijk onderzoek en nominaties voor de Ig Nobelprijs. Bureau Chief Kees Moeliker sprak over 'Wetenschapscommunicatie met een Lach' op het SciCom08 congres 'Möglichkeiten und Grenzen der Wissenschaftskommunikation' in

▲ Praatje op zaal in 'The Sex Lives of Animals'. (Bahram Sadeghi)

Wenen en op het 'European Forum Alpbach' in Tirol. In het Museum of Sex (New York) hield hij een 'praatje op zaal' over opmerkelijk diergedrag in de tentoonstelling 'The Sex Lives of Animals'. Dichter bij huis sprak hij op 1 april de Lof der Zotheid Lezing uit op de Erasmus Universiteit. Collectiebeheerder zoogdieren Erwin Kompanje trad hierbij op als side kick.

GEBOUW

Hoboken Salon

In het jaar 2008 werden 21 (2007: 13) huwelijken of partnerschapsregistraties voltrokken en werd de Hoboken Salon 51 keer (2007: 44 keer) commercieel verhuurd. Voor activiteiten van derden die in het verlengde liggen van de doelstellingen van het museum wordt de Hoboken Salon gratis of voor een vriendenprijs beschikbaar gesteld. Zo vergaderden de afdeling Maaswaarden van de Nederlandse Geologische Vereniging en de Rotterdamse Natuurhistorische Club regelmatig in de Hoboken Salon. Daarnaast fungeerde salon voor het museum als ontvangst- en werkruimte voor schoolklassen of andere groepen, werden er openingen en aansluitende recepties gehouden en vonden er interne vergaderingen of bijeenkomsten plaats.

▲ Het nieuwe depotgebouw Robert Fruinstraat. (Kees Moeliker)

Huisvesting

De huisvestingssituatie in het hoofdgebouw veranderde niet in vergelijking met het vorige verslagjaar. De waterdichtheid van het gebouw was - op een enkele lekkage na - goed. Ter verhoging van de veiligheid en om het teruglopende aantal suppoosten op te vangen werd een camerabewakingssysteem aangelegd. In de bibliotheek werden werkplekken voor de afdeling educatie in gebruik genomen. De boekenbibliotheek is daartoe grotendeels verhuisd naar nieuwe boekkasten op de gang van de

kantoorvleugel. Wegens overlast door zwerversnesten werd de binnentuin tussen de oud- en nieuwbouw van het museum met hekken afgesloten. Per 1 juli werd een depotruimte gehuurd in het voormalige magazijn van het Gemeentearchief aan de Robert Fruinstraat te Rotterdam. Aan het eind van het jaar werd de externe opslagruimte aan het Weena ontruimd en verlaten.

BSR

Organisatie

bureau Stadsnatuur Rotterdam, ook wel BSR ecologisch advies genoemd voor externen, is de onderzoeksafdeling van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam die zich bezig houdt met levende natuur en ecologie in stedelijke omgeving. Deze afdeling bestaat uit vijf medewerkers die in dienst zijn en één die voor één dag in de week gedetacheerd is (zie bijlage Mensen). Op 7 april heeft Maurice Backerra BSR verlaten na jarenlang enthousiast het vrijwilligerswerk gecoördineerd en het databeheer op zich genomen te hebben. Hierna heeft BSR besloten de functie te splitsen en twee nieuwe personen aan te trekken. Dit zijn Wouter Moerland (per 19 mei) en André de Baerdemaeker (per 4 augustus) geworden. Zij zijn respectievelijk als databeheerder en vrijwilligerscoördinator aangesteld, en zijn beide ook inzetbaar voor ecologische inventarisaties en advisering.

Naast deze vaste medewerkers heeft BSR drie onbetaalde krachten die een dag in de week gedurende het hele jaar inventarisaties invoeren in Ecolog. Dit zijn Ans Meeuwisen, Roel de Graaf en Cora de Groot.

Nieuwsberichten

In 2008 is de nieuwsbrief van BSR, Natuurlijk Rotterdam, tweemaal verstuurd aan ongeveer 1100 personen (politici, ambtenaren, inventariseerders binnen Rotterdam en stadsecologen in het land). In de nieuwsbrief is aandacht voor lopende projecten, activiteiten, inventarisaties en bijzondere waarnemingen. Daarnaast is in 2008 de elektronische nieuwsbrief waarneming@nmr.nl twee keer verschenen. Deze nieuwsbrief wordt aan een select gezelschap inventariseerders verzonden, ongeveer 150 personen. Gedurende het jaar 2008 is gewerkt aan een elektronische wijze van invoer van waarnemingen. Dit is gerealiseerd door de website www.bsr.waarneming.nl. Hierop staat op ieder moment het actuele nieuws van bijzondere soorten in de stad, waarmee de mailing via waarneming@nmr.nl niet meer nodig is.

▲ bSR-veldwerk: (vlnr) sprinkhanen, gierzwaluwen, nachtvlinders, rugstreeppadden, watervogels. (Garry Bakker & Mark Grutters).

Inventarisaties SLR

Ook in 2008 hebben medewerkers van Stichting Landschapsonderhoud Rotterdam (SLR) verspreid over de stad weer vele inventarisaties uitgevoerd. Hierbij is met name aandacht geweest voor vissen, flora, dagvlinders en vogels. bSR coördineert deze werkzaamheden die in opdracht van Beheer Buitenruimte van Gemeentewerken plaatsvinden.

Natuur in Kaart

Ook in 2008 hebben de cursussen Natuur in Kaart plaatsgevonden, mede dankzij de inzet van het Rotterdams Milieucentrum (RMC) en diverse sponsors. bSR verzorgt iedere keer de (opfris)cursus, excursies en verdeeld telgebieden en verwerkt alle verzamelde data. In 2008 waren er rond de 150 mensen betrokken bij het project Natuur in Kaart. De volgende soort(groep)en werden geïnventariseerd: dagvlinders, winterwatervogels, gierzwaluwen en huismussen.

Vrijwilligersbijeenkomst

De jaarlijkse bijeenkomst voor vrijwilligers werd ook dit jaar weer gehouden in het Revalidatiecentrum Rijndam. Dit jaar was het thema 'bSR in vogelvlucht', waarbij alle medewerkers van bSR een presentatie gaven, gerelateerd aan vogels. Op deze avond werd ook het rapport Winterwatervogels gepresenteerd en uitgedeeld aan alle vrijwilligers. In dit rapport wordt alle jarenlange verzamelde data geanalyseerd. Ten slotte werden alle vrijwilligers hartelijk bedankt voor alle inspanning van het achterliggende telseizoen. Na afloop was er de traditionele borrel in het NMR.

bSR-projecten

In 2008 heeft bSR meer dan tachtig projecten in opdracht uitgevoerd, waarvan de meeste met een publicatie (niet altijd openbaar). Voor een overzicht van alle projecten die in een publicatie resulteerden, wordt verwezen naar de bijlage.

Over volgende projecten verscheen geen publicatie:

project 0390 - *Cursus Dagvlinders Osdorp* (Gemeente Amsterdam, stadsdeel Osdorp)
Voor vrijwilligers in het stadsdeel een cursus verzorgd van een aantal avonden.

project 039 - *Bewonersavond Populierenbos* (gemeente Zoetermeer)

Bewonersavond bijgewoond en ecologisch advies ter plekke gegeven.

project 0425 - *Rondleidingen Nesselende (AIR)*
Aantal rondleidingen verzorgd in de wijk Nesselende en aanwezigheid uitleg gegeven over de natuurwaarde van het gebied.

project 0439 - *beheer natuurdata 2008 (Haven bedrijf Rotterdam N.V.)*

Verzamelde gegevens van flora en fauna in de haven van Rotterdam worden gedigitaliseerd en aangeleverd in tabellen en kaarten.

project 0447 - *beheer natuurdata 2008* (Gemeente Rotterdam)

Een deel van de verzamelde gegevens van flora en fauna in Rotterdam wordt gedigitaliseerd en beheerd. ◀

▲ Een greep uit de vrije publiciteit die het NMR in 2008 kreeg.

Natuurhistorisch Museum Rotterdam: Bijlagen Jaarverslag 2008

BESTUREN

In het vorige verslagjaar waren bij de organisatie van het Natuurhistorisch Museum drie rechtspersonen betrokken. De Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam was de exploitant van het museum, de huurder van het gebouw en de werkgever van de museummedewerkers. Daarnaast bestond de Vereniging Natuurmuseum Rotterdam NMR die de eigenaar was van vrijwel alle collecties. Beide rechtspersonen, de Stichting Natuurhistorisch Museum en de Vereniging Natuurmuseum, participeerden in de Stichting Ondersteuningsfonds Natuurhistorisch Museum Rotterdam (voortgekomen uit het ook nog bestaande oude Rotterdams Natuurhistorisch Fonds), welk fonds een bescheiden 'endowment' beheerde waaruit financiële ondersteuning kan worden gegeven voor zaken die buiten de normale exploitatiebegroting vallen. Na enkele jaren voorbereiding werd dit bestuurlijke labyrint in 2008 vereenvoudigd.

Op 10 juni werden ten kantore van Kooijman Lambert Notarissen statuten gewijzigd, een overeenkomst getekend en de 81 jaar oude vereniging opgeheven, met als resultaat dat er nog maar twee duidelijke rechtspersonen over zijn: de Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam en de Stichting Vrienden van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. Kortweg de museumstichting en de vriendenstichting. In de nieuwe statuten van de museumstichting is de missie van het museum scherper geformuleerd en is tevens - nu de Collectieraad van de Vereniging niet meer bestaat - als adviesorgaan een Collectie Adviesraad (CAR) ingesteld, bestaande uit zeven personen, waaronder deskundigen van buiten de kring van collectiebeheerders. Voor alle duidelijkheid hieronder een paar lijstjes met namen.

Tot de Wende waren de drie besturen als volgt samengesteld:

Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam

ir C. H. (Cees) Doorackers, voorzitter
J.C.A.M (Jan) Luijbregts RA, penningmeester
mw drs M.G. (Margriet) Berkhout-Franssens, secretaris
P. (Patrick) van Weel
A. (Arne) Verschoor

Vereniging Natuurmuseum Rotterdam N.M.R.

J. (Johan) Warnar, voorzitter
mr P. (Peter) Milders, secretaris
drs H.F. (Henk) de Jong, penningmeester
J.N.J. (Hans) Post
D.O. (Dick) Visser

Stichting Ondersteuningsfonds Natuurhistorisch Museum Rotterdam

J. (Johan) Warnar, voorzitter a.i.
D.H. (Dick) Visser, namens Vereniging Natuurmuseum Rotterdam
E.J.A. (Frans) Slieker, namens Vereniging Natuurmuseum Rotterdam
J.N.J. (Hans) Post, namens Rotterdams Nat.hist. Fonds
dr E.J.O. (Erwin) Kompanje, namens Rotterdams Nat.hist.Fonds

mr R. (Ruud) Vis, namens Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam
drs H.F. (Henk) de Jong (penningmeester), namens Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam

Per 10 juni 2008 is de nieuwe bestuurssituatie als volgt:

Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam

ir C. H. (Cees) Doorackers, voorzitter
J.C.A.M (Jan) Luijbregts RA, penningmeester
mw drs M.G. (Margriet) Berkhout-Franssens, secretaris (afgetreden op 16 december)
mr P. (Peter) Milders (namens de Vrienden), secretaris (vanaf 16 december)
P. (Patrick) van Weel
A. (Arne) Verschoor
dr P.J. (Peter) Roos

In 2008 kwam het dagelijks bestuur acht keer bijeen en het algemeen bestuur vergaderde vier keer.

Collectie Adviesraad (CAR)

ir A. (Fred) de Ruiter (extern, voorzitter)
drs S.W.G. (Steven) de Clercq (extern)
dr C.J. (Kees) Heij (CB vogels)
dr E.J.O. (Erwin) Kompanje (CB zoogdieren)
J.N.J. (Hans) Post (CB malacologie)
E.J.A. (Frans) Slieker (CB kreeftachtigen)
mr R. (Ruud) Vis (CB entomologie)

De CAR kwam in 2008 twee keer bijeen.

In de CAR werden als externe deskundigen benoemd Fred de Ruiter (oud-directeur dS+V en oud-bestuurslid van de Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam) en Steven de Clercq (oud-directeur Universiteitsmuseum Utrecht, oud-secretaris Stichting Academisch Erfgoed).

Stichting Vrienden van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam

P.L.Th. (Paul) de Beijer (voorzitter)
mr P. (Peter) Milders (secretaris)
drs H.F. (Henk) de Jong (penningmeester)
drs J. (Jankees) Ouwerkerk
dr J.F. (Jeannette) Schoonderbeek
E.J.A. (Frans) Slieker

MENSEN (betrokken bij het museum)

Dienstverband Stichting Natuurhistorisch Museum Rotterdam

ing. M.M.E. (Maurice) Backerra, medewerker BSR (tot 11 april)
A. (André) de Baerdemaeker, medewerker BSR (vanaf 4 augustus)
ir G. (Garry) Bakker, medewerker BSR
J. (Jeroen) Bakker, systeembeheerder
G. (Gerard) Balneger, gastheer

drs J.H.E.M. (Jeanette) Conrad, coördinator interne zaken
 H. (Henry) van der Es, collectieregistrator
 P.H.J. (Paulus) de Graaf, technisch medewerker
 Chr. A. (Anton) Groeneweg, hoofd publiekszaken & plv. directeur
 drs. M. (Mark) Grutters, medewerker BSR ecologisch advies
 F. (Frits) van Hulsteijn, boekhouder
 J.H. (Jaap) van Leeuwen, grafisch medewerker
 M. (Mirke) Lüken, educatief medewerker (tijdelijk, 1 september t/m 30 november)
 C.W. (Kees) Moeliker, conservator & hoofd communicatie
 drs. W. (Wouter) Moerland, medewerker BSR (vanaf 19 mei)
 W.P. (Willem) Pesch, baliemedewerker/winkelbeheerder
 Y. (Niki) Vonk - van der Poel, educatief medewerker (tot 31 augustus)
 prof. dr J.W.F. (Jelle) Reumer, directeur
 ir A.A. (André) Slupik, collectie medewerker
 drs L. (Liset) Stoffers, educatief medewerker
 A. (Anneke) van Vianen, baliemedewerker/winkelbeheerder
 ing. N. (Niels) de Zwarte, hoofd BSR

Overige dienstverbanden

R.W.G. (Remko) Andeweg, medewerker stadsecologie (bSR)/herbarium, detachering vanuit Gemeentewerken
 J. (Jan) Bogaard, Onbenutte Kwaliteiten (gastheer) t/m 22 juni
 J. (Jan) van Alphen, Detacheren en Begeleid Werken

Werkstad

De gastvrouwen en gastheren (die toezicht houden in het museum) en enkele andere medewerkers zijn in dienst van Werkstad. Deze groep medewerkers bestond in 2008 uit drie personen:

T.L. (Thelma) Doulat (gastvrouw)
 W.D. (Winston) Kendal (gastheer) t/m 18 januari
 S. (Sarwan) Ramlal (gastheer)

Stagiaires

M. (Mirke) Lüken, Hogeschool Rotterdam (tot 15 juli, afdeling Educatie)
 H. Harm van Netten, Universiteit Utrecht (vanaf 2 september, afdeling Collectie & Onderzoek)
 M. (Marieke) van der Pols, Hogeschool Rotterdam (vanaf 15 september, afdeling Educatie)
 K. (Kick) van der Sluis en B. (Brechtje) Lubbers, Rudolph Steiner College (oktober, afd. Educatie en C&O)

Vrijwilligers

Collectiebeheerders

ing R.M. (Rochus) Biesheuvel, eencelligen (en bibliothecaris)
 J. (Jaap) Breedveld, stenen en mineralen
 drs A.E. (Arthur) Decae, spinnen
 A.F. (Frans) de Jong, vissen
 drs H.F. (Henk) de Jong, stekelhuidigen
 A.J.A. (Fons) Heetman, insecten
 dr C.J. (Kees) Heij, vogels
 dr E.J.O. (Erwin) Kompanje, historische collecties en recente zoogdieren (afdelingscoördinator gewervelden)
 drs J.A.W. (Jan) Lucas, insecten
 ir H.P.M.G. (Henk) Menkhorst, weekdieren
 drs J. (John) Mulder, amfibieën en reptielen
 drs D.C. (Dennis) Nieweg, weekdieren
 J.N.J. (Hans) Post, weekdieren (afdelingscoördinator malacologie)
 K. (Klaas) Post, fossiele zoogdieren
 F.J.A. (Frans) Sliker, kreeftachtigen (afdelingscoördinator overige ongewervelden)

J. (Joop) Trausel, weekdieren
 R.J. (Robert) Vink, weekdieren
 mr R. (Ruud) Vis, insecten (afdelingscoördinator entomologie)
 D.O. (Dick) Visser, insecten
 ing. B.J. (Bernhard) van Vondel, insecten

Onderzoeksmedewerkers

dr D.F. (David) Mayhew
 D. (Dick) Mol
 dr A.J. (André) Veldmeijer

Onderzoeksmedewerkers hebben geen directe binding met de collectie. Het zijn vooraanstaande (amateur)wetenschappers die onder de paraplu van het museum en gebruikmakend van de museumfaciliteiten onbezoldigd onderzoek doen. De huidige honorair onderzoeksmedewerkers houden zich bezig met paleontologie.

Overige vrijwilligers

R. (Roel) de Graaf, data-beheerder bij BSR
 A. (Ans) Meeuwssen, data-beheerder bij BSR
 C. (Cora) de Groot, data-beheerder bij BSR

SCHENKERS

Van de volgende personen en instellingen werden in 2008 schenkingen (naturalia en boeken/tijdschriften) ten behoeve van de collectie ontvangen: R. Biersma, M. Bousema, J. Breeman, J. Cossee, C. van Dashorst, C.J. Heij, A.F. de Jong, J. de Jong, Sonny F. de Jong, Galerie Phoebus, P.H.J. de Graaf, L. van der Ham, G.P. Heeres, A.J.A. Heetman, J. van der Hiele, H.F. de Jong, P. Kanaar, N. Kaptein, E.J.O. Kompanje, J. van Lente, H.P.M.G. Menkhorst, A.M. vd Meulen, R. van Meurs, C.W. Moeliker, Natuurmuseum Fryslan, A. Oosterbaan, H. Oosterink, J.J.W. Polder, J.N.J. Post, K. Post, B. Reumer, J.W.F. Reumer, A. Schuif, R. Siegers, M. Slockers, J. Toonstra, J. Trausel, R. Vis, Vogelklas Karel Schot, G. Walters, M. Zevenhoven.

PUBLICATIES

De volgende publicaties van museummedewerkers zijn in 2008 verschenen (met uitzondering van artikelen die in Straatgras en Deinsea gepubliceerd werden). Wetenschappelijke publicaties worden aangeduid met een asterisk (*)

Bakker, G. - De Woudaapjes van het Koormmolengat - Aves Visum 108: 12-15
 Bank, R. & Menkhorst, H.P.M.G. - Notes on the nomenclature of some land- and freshwater molluscs of the Seychelles, with consequences for taxa from Africa, Madagascar, India, the Philippines, Jamaica, and Europe - Basteria (Festschrift) 72: 93-110*
 Biannuci, G., Post, K. & Lambert, O. - Beaked whale mysteries revealed by seafloor fossils trawler off South Africa - South African Journal of Science 104: 140-142
 Coene, H.A. & Vis, R. - Contribution to the butterfly fauna of Yunnan, China (Hesperioidea, Papilionoidea) - Nota lepid. 31 (2): 231-262*
 Heetman, A.J.A. & R. Beenen - Twee exotische zaadkevers ingevoerd met bonen (Coleoptera, Bruchidae) - Entomologische Berichten 68 (5): 187-188*
 Heij, Kees - Avonturen van een Grootpoothoen-onderzoeker in Indonesië - Struinen (KNNV Waterweg Noord) april-juni 2008. pp 13-14
 Heij, Kees - Avonturen van een Grootpoothoen-onderzoeker in Indonesië - Struinen (KNNV Waterweg Noord) juli-september 2008. pp 21-23
 Heij, Kees - Avonturen van een Grootpoothoen-onderzoeker

Beaked whale mysteries revealed by seafloor fossils trowled off South Africa

Giovanni Bianucci¹, Klaas Post² and Olivier Lambert

An unexpectedly large number of well-preserved fossil ziphiid (beaked whale) skulls trowled from the seafloor off South Africa significantly increases our knowledge of this cetacean family. The eight new genera and ten new species more than double the known diversity of fossil beaked whales and represent more than one-third of this family (fossil and extant). A cladistic parsimony analysis based on 18 cranial characters suggested that some of these fossil taxa belong to the three extant ziphiid subfamilies, whereas others might represent extinct ziphiid lineages. Such high fossil ziphiid diversity might be linked to the upwelling system and the resulting high productivity of the Benguela Current, which has been in place and influenced conditions of the shallower waters along the southwest coast of South Africa and Namibia since the Middle Miocene. Both fossil and extant South African beaked whale faunas show a wide range in body size, which is probably related to different dietary niches and to wide exploration of the water column. Moreover, most South African fossil ziphiids share two morphological traits with extant species, which indicates that some of the behaviours associated with these traits had likely already developed during the Neogene: 1) the absence of functional maxillary teeth—providing clear evidence of suction feeding; and 2) the heavy ossification of the rostrum in specimens assumed to represent adult males—a feature which likely helps prevent injury and damage on impact during male-male fighting.

Beaked whales (Cetacea, Ziphiidae), with 21 recognized extant species, are a highly diverse family of marine mammals. These

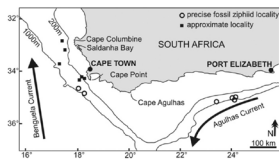
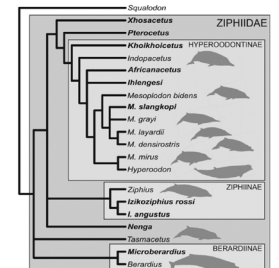

Fig. 1. Map of the South African coast showing localities where ziphiid skulls were trowled by fishing and research vessels.

- in Indonesië - Struinen (KNNV Waterweg Noord) okt-dec 2008. pp 13-14
- Heij, Kees - Schrikbarende achteruitgang van huismus ook in Hillegersberg-Schiebroek - De Postiljon 18 juni 2008, p 6
- Heij, Kees - Stankgolf op Parkkade - De oud Rotterdammer, 15 april 2008. p 38
- Heij, Kees - Toevluchtsoord voor de huismus - Blijdorpblad 4 (2008): 10-11
- Kompanje, E.J.O. & Hermans, J.J. - Cephalopagus Con joined Twins in a Leopard Cat (*Prionailurus bengalensis*) - Journal of Wildlife Diseases 44(1): 177-180*
- Mayhew, D., Dieleman, Boele, J., Verhaard, L. & van den Hoek Ostende, L.W. - *Miomys hajnackensis* from the Pliocene of the Netherlands - Netherlands Journal of Geosciences 87: 181-188*
- Mol, D., De Vos, J., Bakker, R., Van Geel, B., Glimmerveen, J., Van der Plicht, H. & Post, K. - Mammoeten, neushoorns en andere dieren van de Noordzeebodem. Kleine encyclopedie van het leven in het Pleistoceen - Wetenschappelijke Bibliotheek 94: 1-233
- Moeliker, Kees - Eerst lachen, dan nadenken - NRC Handelsblad, 3 oktober 2008 (Achterpagina)
- Moeliker, Kees - Seksuele kwelling - [Columnist van de week] - Vroegevogels.vara.nl, 25 mei 2008
- Moeliker, Kees - Een al te lange roede - NRC Handelsblad (Achterpagina), 1 april 2008, p. 20
- Moeliker, Kees - Life at the sharp end of research - The Guardian [Education Guardian Higher, p. 23], 18 March 2008
- Moeliker, Kees - Parker's bird books - Annals of Improbable Research 14(2): 12-13
- Moeliker, Kees - Tel de huismus! [Columnist van de week] - Vroegevogels.vara.nl, 3 februari 2008
- Nieuwenhuis, J.G.B., Heij, C.J. & de Jong, H.F. - Gedenkboek 100 jaar Rotterdamse Natuurhistorische Club 1901-2001 - Rotterdamse Natuurhistorische Club, Rotterdam, pp 1-80
- Post, Hans, Heij, Kees & de Goede, Irene - Sparrows - Lemniscaat / Honesdale, Pennsylvania
- Reumer, Jelle - Overbevolking aanpakken - Het Financiële Dagblad, 17 januari 2008: 9
- Reumer, Jelle - 'Emergo' met Groene Stroom - Opinio 2 (6): 3
- Reumer, Jelle - Drukjacht op z'n Frans - Opinio 2 (10): 3
- Reumer, Jelle - Help, de muskrat verzuipt! - Opinio 2 (13): 12
- Reumer, Jelle - Ja, we zijn teveel! - Opinio 2 (17): 3
- Reumer, Jelle - Vinexnatuur: illegale eekhoorns in Amersfoort - HP / De Tijd 13 juni 2008 (week 24): 24
- Reumer, Jelle - Voorwoord - pp. 10-11, in: Dick Mol e.a. - Mammoeten, neushoorns en andere dieren van de Noordzeebodem - Uitgeverij Veen Magazines (Wetenschappelijke Bibliotheek, deel 94), 233 pp. (ISBN 9789085710981)

Reumer, Jelle - De mens als geologisch fenomeen - NVOX magazine voor natuurwetenschap op school 33 (4): 154-155

Reumer, Jelle - De mens als geologisch fenomeen (2) - NVOX magazine voor natuurwetenschap op school 33 (6): 262-264

Reumer, Jelle - De mens als geologisch fenomeen (3) - NVOX magazine voor natuurwetenschap op school 33 (7): 304-306

Reumer, Jelle - Darwins martelkelder. Survival van de stedelijkste - NWT (Natuurwetenschap en Techniek) nummer 12 (december 2008): 84-86

Reumer, Jelle - Opgeraapt Opgewist Uitgehakt, Fossielen vertellen de geschiedenis van Nederland - Contact, Amsterdam, 288 pp. (ISBN 978-90-254-2628-6)

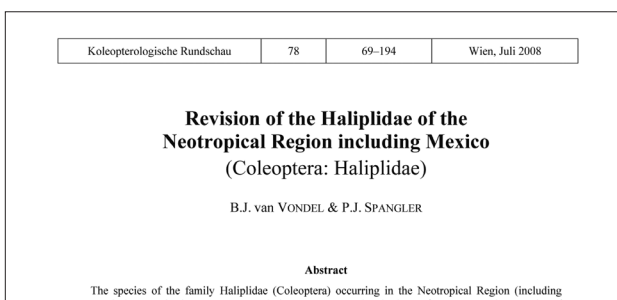
Reumer, Jelle - Zonder de meteoriet waren we er niet De mens als onbedoelde toevaligheid - LuisterWijs / Pinion, Amsterdam, 1 CD (ISBN 978-90-8993-001-9) (luistercol-lege)

Van Geel, B., Aptroot, A., Baittinger, C., Birks, H.H., Bull, I.D., Cross, H.B., Evershed, R.P., Gravendeel, B., Kompanje, E.J.O., Kuperus, P., Mol, D., Nierop, K.G.J., Pals, P.J., Tikhonov, A.N., van Reenen, G. & van Tjenderen, P.H. - The ecological implications of a Yakutian mammoth's last meal - Quaternary Research 69(3): 361-376*

Van Vondel, B.J. - A new species of *Haliplus* from Sulawesi (Coleoptera: Haliplidae) - Tijdschrift voor Entomologie 151: 141-143*

Van Vondel, B.J. - Waterbeetling on Fuerteventura - Latissimus 24: 1

Van Vondel, B.J. - Revision of the Haliplidae of the Neotropical Region including Mexico (Coleoptera: Haliplidae) - Koleopterologische Rundschau 78: 69-194*

Vis, R. & Coene, H.A. (2008) - The female of *Satyrum persimilis* probably discovered in Yunnan, China (Lepidoptera: Lycaenidae) - Entomologische Berichten 68(6): 219-222*

Wynhoff, I., Grutters, M. & van Langevelde, F. - Looking for the ants: selection of oviposition sites by two myrmecophilous butterfly species - Animal Biology 58: 371-388*

Wijnker, E., Bor T.J., Wesselingh, F.P., Munsterman, D.K., Brinkhuis, H., Burger, A.W., Vonhof, H.B., Post, K., Hoedemakers, K., Janse, A.C. & Taverne, N. - Neogene stratigraphy of the Langenboom locality (Noord-Brabant, the Netherlands) - Netherlands Journal of Geosciences 87: 165-180*

Zwarte, N. de - Stadsnatuur in Rotterdam - Commotie, periodiek blad van het CDA Rotterdam. 2008-01
Zwarte, N. de - Dwergeren in de stad: resultaten van drie jaar vleermuismonitoring in Leiden - Vleermuiswerkgroep VZZ, Nieuwsbrief 57, jaargang 20 nummer 4

BSR PROJECTEN (opdrachtgevers tussen haakjes)

project 0303 - *analyse resultaten Stadsnatuurmeetnet Leiden 2006 (gemeente Leiden)*
Grutters, M.A.J., N. de Zwarte, R.W.G. Andeweg & G. Bakker. 2008. Analyse resultaten Stadsnatuurmeetnet Leiden - meetronden 2004 - 2006. bSR-rapport 101. 62 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0304 - *Natuurmeetnet Zuiderpark 2007 (Gemeentewerken Rotterdam, Werf Charlois)*
Andeweg, R.W.G., M.A.J. Grutters, G. Bakker & M.M.E. Backerra. 2008. Natuurmeetnet Zuiderpark - resultaten 2007. bSR-rapport 95. 65 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0305 - *meetnet haven 2007 (Havenbedrijf Rotterdam N.V.)*
Grutters, M.A.J. & R.W.G. Andeweg. 2008. Meetnet grazige vegetaties havengebied Rotterdam 2007. bSR-rapport 94. 41 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0307 - *meetnet Amersfoort 2007 (gemeente Amersfoort)*
Grutters, M.A.J., G. Bakker & R.W.G. Andeweg. 2008. Natuurmeetnet Amersfoort - monitoring grazige vegetaties & oevers 2007. bSR-rapport 93. 94 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0338 - *Bodemecologie 2007 (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*
Grutters, M.A.J., G. Bakker & R.W.G. Andeweg. 2008. Bodemecologie Rotterdam 2007 - onderzoek naar vegetatie, pissebedden, miljoenpoten, duizendpoten, oorwormen, mieren en kevers. bSR-rapport 100. 41 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0356 - *Vleermuisonderzoek Utrecht CS (Aveco de Bondt)*
Grutters, M.A.J. & G. Bakker. 2008. Vleermuisonderzoek Utrecht CS. bSR-notitie 356. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0368 - *Fietstunnel A13 Delft (Ingenieursbureau Gemeente Delft)*
Bakker, G. & M.A.J. Grutters. 2008. Quick scan fietstunnel A13 Delft. bSR-notitie 0368. 5 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0369 - *Vlinderrapport Osdorp (Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Osdorp)*
Backerra, M.M.E. 2008. Dagvlinders in Osdorp 2001-2007; een verslag van zeven jaar monitoring door vrijwilligers. bSR-rapport 103. 56 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0371 - *Vleermuisonderzoek Groenordhallen eo Leiden (Syncera)*
Bakker, G. 2008. Quick scan Groenordhallen Leiden. bSR-notitie 0371. 9 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0375 - *Anthony Fokker projectbeschrijving voor Flora- en faunawetonthefing (Anthony Fokker Bussiness Park C.V.)*
Backerra, M.M.E., N. de Zwarte & M.A.J. Grutters. 2008. Projectomschrijving Anthony Fokker Park ontwerp 2007 - ten be-

hoeve van aanvraag ontheffing Flora- en faunawet. bSR-rapport 104. 17 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0375b - *Aanvullend voorjaaronderzoek Anthony Fokker (Anthony Fokker Bussiness Park C.V.)*
Zwarte, N. de. 2008. Aanvullend voorjaaronderzoek Anthony Fokker Bussiness Park. bSR-notitie 375b. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0375c - *Laatste controle Anthony Fokker (Anthony Fokker Bussiness Park C.V.)*
Zwarte, N. de & G. Bakker. 2008. Laatste controle Anthony Fokker Bussiness Park. bSR-notitie 375c. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0377 - *Quickscan Fivelingo Zoetermeer (gemeente Zoetermeer)*
Bakker, G. 2008. Quick scan Fivelingo Zoetermeer. bSR-notitie 0377. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0379 - *Ffw* Het Park vervolg (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*
Bakker, G. & M.A.J. Grutters. 2008. Vleermuisonderzoek Het Park. bSR-notitie 0379. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0380 - *Ffw Homerusstraat (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*
Moerland, W. 2008. Flora- en faunawetonderzoek Homerusstraat. bSR-notitie 0380. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0382 - *Natuur in Kaart 2008 (bSR ecologisch advies)*
Bakker, G., A. de Baerdemaeker & M.A.J. Grutters. 2008. Winterwatervogels in Kaart - Telresultaten Rotterdam 1999-2007. bSR-rapport 110, bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0383 - *Paddentrek Brandingsdijk Nesselande (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*
Bakker, G. 2008. Onderzoek paddentrek Brandingsdijk Nesselande. bSR-notitie 0383. 5 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0385 - *Vervolgonderzoek Vis koelwatervijver Gorinchem (Purac Biochem B.V.)*
Zwarte, N. de & J. Mulder. 2008. Onderzoek viskwaliteit koelwatervijver. bSR-rapport 102. 28 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0386 - *Quick scan Zeist (Heystek Vastgoedontwikkeling BV)*
Grutters, M.A.J. 2008. Quick scan Prins Mauritsstraat Zeist. bSR-notitie 0386. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0388 - *Ffw Delftweg (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*
Bakker, G. 2008. Flora- en faunawetonderzoek Delftweg. bSR-notitie 0388. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0389 - *Ffw Gordelweg (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*
Grutters, M.A.J. & G. Bakker. 2008. Beschermden natuurwaarden Kanaalweg/Gordelweg. bSR-notitie 0389. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0391 - *Ffw Westland-Wateringen (Aveco de Bondt)*
Bakker, G. 2008. Quick scan Heulweg, Wateringen. bSR-notitie 0391. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

*[Ffw = Flora- faunawet]

project 0394 - *Ffw ontheffing Bloemenbuurt Krimpen (Woningstichting QuaWonen)*

Zwarte, N. de & G. Bakker. 2008. Projectomschrijving Bloemenbuurt-West te Krimpen aan den IJssel – ten behoeve van aanvraag ontheffing Flora- en faunawet. bSR-rapport 106. 15 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0395 - *Ffw Groene Kruisweg (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Moerland, W. 2008. Flora- en faunawetonderzoek Groene Kruisweg. bSR-notitie 0395. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0396 - *Ffw Zorghart Zoetermeer (gemeente Zoetermeer)*

Bakker, G. 2008. Quick scan Zorghart Zoetermeer. bSR-notitie 0396. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0397 - *Ffw Palenstein Zoetermeer (gemeente Zoetermeer)*

Bakker, G. 2008. Flora- en faunawetonderzoek Palenstein. bSR-notitie 0397. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0399 - *Advisering Fietstunnel Delft (Gemeentelijk Ingenieursbureau Delft)*

Bakker, G. & N. de Zwarte. 2008. Faunapassage fietstunnel. bSR-notitie 0399. 5 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0401 - *Quick scan Tull en 't Waal (Aveco de Bondt)*

Grutters, M.A.J. 2008. Quick scan Tull en 't Waal. bSR-notitie 0401. 5 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0402 - *Ffw 's Gravenweg (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Bakker, G. 2008. Flora- en faunawetonderzoek 's Gravenweg. bSR-notitie 0402. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0404 - *Ffw Erasmus MC (Erasmus MC)*

Grutters, M.A.J. 2008. Flora- en faunawetonderzoek Erasmus MC. bSR-notitie 0404. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0405 - *Advies inzaaien op leidingstroken (Havenbedrijf Rotterdam N.V.)*

Andeweg, R.W.G. 2008. Advies inzaai op leidingstroken. bSR-notitie 0405. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0406 - *Libellenmonitoring Nesselande (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Grutters, M.A.J. & G. Bakker. 2008. Libellenmonitoring Nesselande 2008. bSR-rapport 109. 15 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0408 - *Quick scan Elst (Aveco de Bondt)*

Grutters, M.A.J. 2008. Quick scan Elst. bSR-notitie 0408. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0409 - *Quick scan Hendrik Ido Ambacht (Aveco de Bondt)*

Zwarte, N. de i.s.m. L. Boon (EcoFF) 2008. Quick scan Neprofa-Aviaterrein Hendrik Ido Ambacht. bSR-notitie 0409. 6 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0413 - *Ffw Parkpodium (Maaswerk Architecten)*

Bakker, G. 2008. Quick scan Park 1943. bSR-notitie 0413. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0414 - *Ffw Leidschendam-Voorburg (gemeente Leidschendam-Voorburg)*

Grutters, M.A.J. 2008. Quick scan molenbiotop De Vlieger. bSR-notitie 0414. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0416 - *Ffw Middenweg Amsterdam (gemeente Amsterdam, stadsdeel Oost/Watergraafsmeer)*

Bakker, G. 2008. Flora- en faunawetonderzoek Middenweg te Amsterdam. bSR-notitie 0416. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0420 - *Tillemakade (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Andeweg, R.W.G. 2008. Beschermde muurplanten Kademuur Tillemakade e.o.. bSR-notitie 0420. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0421 - *broedvogels N471 PZH (provincie Zuid-Holland)*

Bakker, G. 2008. Onderzoek broedvogels tracé rijwielpad N471 en waterberging. bSR-notitie 0421. 6 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0423 - *Monitoring Zoudenbalch Utrecht (gemeente Utrecht)*

Grutters, M.A.J. & R.W.G. Andeweg 2008. Zoudenbalch Utrecht - monitoring flora & fauna. bSR-rapport 108. 19 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0428 - *Translocatie en monitoring Rugstreepad (Havenbedrijf Rotterdam N.V.)*

Bakker, G., M.A.J. Grutters & N. de Zwarte 2008. Translocatie en monitoring Rugstreepad 2008 - Havengebied Rotterdam. bSR-rapport 112. 33 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0429 - *Leiden Goederenstation traject 5 (Stichting Bodemsanering NS)*

Grutters, M.A.J. 2008. Vissenonderzoek Leiden goederenstation – traject 5. bSR-notitie 0429. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0430 - *Quick scan De Geer II (Aveco de Bondt)*

Grutters, M.A.J. 2008. Quick scan De Geer II. bSR-notitie 0430. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0433 - *Leiden Goederenstation traject 6 (Stichting Bodemsanering NS)*

Grutters, M.A.J. 2008. & analyse 2008. bSR-notitie 0433. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0434 - *Parkeiland Zoetermeer (gemeente Zoetermeer)*

Bakker, G. 2008. Quick scan Flora- en faunawet Parkeiland. bSR-notitie 0434. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0435 - *Semiramistuin Alexander (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Grutters, M.A.J. & G. Bakker. 2008. Flora- en faunawetonder-

zoek Semiramistuin. bSR-notitie 0435. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0436 - *ZoRo busbaan (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Baerdemaeker, A. de & G. Bakker i.s.m. A. Van Meurs (ZWZGH). 2008. Flora- en faunawetonderzoek ZoRo Tracé. bSR-notitie 0436. 5 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0437 - *Ffw Bergselaan (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Bakker, G. 2008. Vleermuis- en vogelonderzoek Bergselaan. bSR-notitie 0437. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0438 - *Quick scan Bol-locatie Schoonhoven (Woningstichting QuaWonen)*

Zwarte, N. de. 2008. Quick scan Bol-locatie Schoonhoven. bSR-notitie 0438. 5 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0443 - *Ffw RDM terrein (Havenbedrijf Rotterdam N.V.)*

Andeweg, R.W.G., G. Bakker & N. de Zwarte. 2008. Flora- en faunawetonderzoek RDM Terrein. bSR-notitie 0443. 7 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0444 - *Quick Scan Nieuwegein (Aveco de Bondt)*

Grutters, M.A.J. 2008. Quick scan Beatrixschool Nieuwegein. bSR-notitie 0444. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0445 - *Ffw Voorweg Zoetermeer (Architektenbureau J.J. van Vliet B.V.)*

Bakker, G. 2008. Quick scan Voorweg Zoetermeer. bSR-notitie 0445. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0448 - *Vleermuizen Humanitas HvH (Humanitas)*

Grutters, M.A.J. 2008. Vleermuisonderzoek Bertus Blikhuis. bSR-notitie 0448. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0449 - *Oosterheemdriehoek (gemeente Zoetermeer)*

Bakker, G. 2008. Broedvogelonderzoek locatie Sportvelden Bentwoud. bSR-notitie 0449. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0450 - *Ffw vervolgonderzoek Bol Schoonhoven (Woningstichting QuaWonen)*

Bakker, G. 2008. Vervolgonderzoek Bol-locatie te Schoonhoven. bSR-notitie 0450. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam

project 0451 - *Prinsemolenpad (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Bakker, G. i.s.m. L. Boon (ecoFF) 2008. Flora- en faunawet onderzoek vogels Prinsemolenpad. bSR-notitie 0451. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0452 - *Quick scan Kralingseweg 177 (VILLANOVA architecten)*

Bakker, G. 2008. Quick scan Kralingseweg 177 Rotterdam. bSR-notitie 0452. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0453 - *Quick scan Vlinderstrik bestemmingsplan - literatuurstudie (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Bakker, G. & N. de Zwarte. 2008. Beschermde en bedreigde soorten Vlinderstrik – Habitatrichtlijn, Flora- en faunawet, Rode Lijsten. bSR-rapport 105. 35 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0454 - *Quick scan Berkel en Rodenrijs (Versus Vastgoed B.V.)*

Bakker, G. 2008. Quick scan Rodenrijseweg Lansingerland. bSR-notitie 0454. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0455 - *Vleermuisonderzoek Rondweg Krimpen (Woningstichting QuaWonen)*

Grutters, M.A.J. 2008. Vleermuisonderzoek Rondweg Krimpen a/d IJssel. bSR-notitie 0455. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0456 - *Ffw Provenierssingel (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Grutters, M.A.J. 2008. Vaste rust- en verblijfplaatsen Provenierssingel. bSR-notitie 0456. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0459 - *Ffw Spinozapark (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Baerdemaeker, A. de. 2008. Quick scan Spinozapark. bSR-notitie 0459. 4 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0460 - *Flora Veerhaven en Rijnhaven (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Andeweg, R.W.G. 2008. Flora Veerhaven en Rijnhaven. bSR-notitie 0460. 7 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0463 - *Vleermuizen Vijverhoek Zoetermeer (gemeente Zoetermeer)*

Bakker, G. 2008. Najaarsonderzoek vleermuizen Vijverhoek. bSR-notitie 0463. 2 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0464 - *Ecologisch Werkprotocol Zoetermeer (gemeente Zoetermeer)*

Bakker, G. 2008. Ecologisch werkprotocol Populierenbos. bSR-notitie 0464. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0465 - *Vleermuisonderzoek Desdemonastraat Hoogvliet (Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam)*

Baerdemaeker, A. de. 2008. Vleermuisonderzoek Desdemonastraat. bSR-notitie 0465. 3 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0469 - *Voortgang inzaaiproef leidingstroken (Havenbedrijf Rotterdam N.V.)*

Andeweg, R.W.G. & N. de Zwarte. 2008. Voortgang inzaaiproef leidingstroken Havengebied. bSR-notitie 0469. 7 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

project 0475 - *Ffw Ontheffing Rondweg Krimpen (Woningstichting QuaWonen)*

Baerdemaeker A. de & M.A.J. Grutters. 2008. Projectomschrijving Rondweg te Krimpen aan den IJssel – ten behoeve van aanvraag ontheffing Flora- en faunawet. bSR-rapport 113. 15 pp. bSR ecologisch advies, Rotterdam.

Libellenmonitoring
Nesselande
2008

bSR
ecologisch advies
M.A.J. Grutters & G. Bakker
bSR-rapport 109
in opdracht van Ingenieursbureau Gemeentewerken Rotterdam

Winterwatervogels
in Kaart

Telresultaten
Rotterdam
1999-2007

bSR
ecologisch advies
G. Bakker
A. de Baerdemaeker
M.A.J. Grutters
bSR-rapport 110

FINANCIËN

Balans per 31 december 2008 [x 1 euro]

	31 december 2008	31 december 2007
ACTIVA		
vaste activa		
<i>materiële vaste activa</i>		
collectie	P.M.	P.M.
inventaris	17.819	18.086
apparatuur	11.806	6.435
	<u>29.625</u>	<u>24.521</u>
vlottende activa		
voorraden winkel	6.172	5.463
debiteuren	56.662	64.141
overige vorderingen en overlopende activa	133.915	70.323
	<u>196.749</u>	<u>139.927</u>
liquide middelen		
banken	104.701	179.389
kas	6.673	4.632
	<u>111.374</u>	<u>184.021</u>
totaal activa	337.748	348.469
PASSIVA		
eigen vermogen		
algemene reserve	81.174	121.606
kortlopende schulden		
crediteuren	48.628	38.686
belastingen	63.394	34.166
overige schulden en overlopende passiva	144.552	154.011
	<u>256.574</u>	<u>226.863</u>
totaal passiva	337.748	348.469

Resultatenrekening 2008 [x 1 euro]

	realisatie 2008	realisatie 2007
BATEN		
omzet		
omzet entreegelden	44.782	49.345
omzet winkel	24.027	23.249
verhuur Hoboken Salon	35.617	27.572
omzet koffiehoeke	1.414	1.665
opbrengst activiteiten	21.863	24.624
rondleidingen	320	156
	<u>128.023</u>	<u>126.611</u>
subsidies		
subsidie gemeente R'dam	702.000	688.000
subsidie SoZaWe	100.328	111.998
overige subsidies	48.516	19.458
	<u>850.844</u>	<u>819.456</u>
overige inkomsten		
bSR (bureau stadsnatuur)	325.519	347.130
sponsoring	69.200	116.300
schenken	31.885	44.006
overige opbrengsten	29.375	4.486
rente baten	1.123	628
	<u>457.102</u>	<u>512.550</u>
totaal inkomsten	1.435.969	1.458.617
inkoopwaarde omzet	34.720	37.172
bruto marge	1.401.249	1.421.445
LASTEN		
lonen en salarissen	706.472	651.436
sociale lasten	112.223	108.386
pensioenlasten	82.394	74.640
overige personeelskosten	47.184	49.245
huysvestingskosten	162.306	152.866
kantoorkosten	159.180	149.967
museale kosten	171.922	223.318
	<u>1.441.681</u>	<u>1.409.858</u>
resultaat exclusief bijzondere baten & lasten	- 40.432	11.587
bijzondere lasten	0	0
bijzondere baten	0	0
	<u>0</u>	<u>0</u>
resultaat	- 40.432	11.587